

Міністерство охорони здоров'я України
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»
Навчально-науковий інститут моделювання та аналізу
патологічних процесів

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

**МАТЕРІАЛИ ІІ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

23–24 червня 2016 року

Тернопіль
ТДМУ

«Укрмедкнига»
2016

Українська професійна мова: історія і сучасність: матеріали регіональної науково-практичної конференції (23 – 24 червня 2016 р.)

Редакційна колегія:

проф. Бондаренко Ю. І.

доц. Дідух В.Д.

доц. Зевако В. І. (літературний редактор)

доц. Драч І. Д. (відповідальний секретар)

доц. Тишковець М.П. (головний редактор)

До збірника увійшли статті та матеріали доповідей, що висвітлюють теоретичні та практичні аспекти професійної комунікації. Порушено питання культури мови, літературної норми, функціонування медичної термінології та її відтворення в художньому тексті.

Українська професійна мова: історія і сучасність: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – Тернопіль : ТДМУ, 2016. – 80 с.

© ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України», 2016

КУЛЬТУРА МОВИ. ЛІТЕРАТУРНА НОРМА. ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ. КОМУНІКАЦІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

*Ворона І. І., Саварин Т. В., Паласюк Г. Б.,
Прокоп І. А., Павлишин Г. Я., Бобак М. І.
м. Тернопіль*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Працівники медичної сфери покликані служити людям та рятувати життя, тому загальні якості, якими повинні бути наділені усі майбутні медики, повинні закладатися в медичних закладах освіти.

Сьогодні усе більш вимоги висуваються до професіоналізму медичних працівників, який включає не лише наявність глибоких знань і володіння техніками надання допомоги, але й вміння взаємодії з іншою людиною, комунікативних вмінь. Лише той лікар, що володіє всіма перерахованими якостями, може заслуговувати на довіру пацієнта. Першу ланку у взаємодії медичного працівника з пацієнтом займає їхня комунікативна культура – сукупність професійних якостей, моральних цінностей та комунікативних умінь майбутнього медичного працівника, що реалізуються під час спілкування. Під професійною комунікацією фахівців медичної сфери розуміємо спілкування в рамках установ охорони здоров'я між медичним персоналом та з суб'єктами, на яких спрямована їх професійна діяльність (пацієнтами, родичами пацієнтів). Медичний працівник та пацієнт активно взаємодіють та впливають один на одного, налагоджують спільну діяльність, вирішують різні лікувальні завдання. Комунікативна взаємодія медичного працівника та пацієнта має суспільний, практичний, етичний та інформаційний характер, кожен з учасників міжособистісної комунікативної діяльності є рівноправним партнером.

У залежності від професійної приналежності її учасників, можна виділити два різновиди професійної комунікації.

Інтрапрофесійна комунікація – це спілкування між спеціалістами однієї професії (лікар – лікар, лікар – медсестра і т.д.). Інтерпрофесійна комунікація – спілкування між медичними працівниками та пацієнтами і родичами хворого.

На думку Н. Касевича, складними для розмови з пацієнтами питаннями вважаються: хвороби, що передаються статевим шляхом, психічні хвороби, злякисні новоутворення, безпліддя, небажана вагітність, аборт. Для ефективного вербального спілкування потрібно говорити доступною мовою, не зловживати незрозумілою для пацієнта термінологією, правильно обирати час для спілкування, стежити за інтонацією голосу, давати тільки точні рекомендації, не використовувати натяків та підтекстів, не обіцяти неможливого, повторити сказане, якщо пацієнт вас не зрозумів [2, с. 103–104].

Ще одна якістю кожного медичного працівника – гуманність. В основі формування гуманістичних рис майбутніх медичних працівників є засвоєння ними частини основ людської діяльності, яка пов'язана із проблемами благодійності, людяності, доброти, чесності, що потрібні кожній людині незалежно від обраної професії [1, с. 14]. Ознакою висококваліфікованого медичного працівника є толерантність. Студенти медичних навчальних закладів мають пам'ятати, що саме від їхньої витримки повною мірою залежить настрій пацієнта, його емоційний стан та бажання одужати.

Отже, лікар найтісніше взаємодіє з пацієнтом, оскільки здійснює його медико-психологічний супровід, тому мовленнєва комунікативно культура для медика є надзвичайно важливим чинником професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Я. Андрійчук. – К., 2003. – 20 с.
2. Касевич Н. М. Медсестринська етика і деонтологія : підручник / Н. М. Касевич. – К. : Медицина, 2009. – 200 с.

ДОТРИМАННЯ МОВНОЇ НОРМИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мовна норма – ознака не тільки літературної мови, а й особистої культури мовця. Тому у професійному мовленні потрібно дотримуватись загальноприйнятих мовних норм.

Загальновідомо, що мовна норма реалізується на орфоепічному, морфологічному, орфографічному, лексичному, синтаксичному, стилістичному, пунктуаційному рівнях.

М. Пентилюк [1] зазначає, що мовною нормою виступає будь-яке мовне явище – звук, сполучення звуків, морфема, значення слова чи фразеологізму, форма слова, словосполучення і речення, що сприймаються як зразок. На основі цього вона виділяє такі норми української літературної мови:

- орфоепічні – регулюють вимову звуків, звукосполучень і наголосу в словах;
- лексичні – вживання слів у властивому значенні та правильне поєднання слів за змістом у реченні і словосполученні;
- граматичні – правильне творення і вживання слів та їх форм, правильна побудова словосполучень і речень;
- стилістичні – вживання мовних засобів відповідно до їх стилістичного забарвлення та стилю мовлення;
- орфографічні – правильний запис слів;
- пунктуаційні – правильне розставлення розділових знаків.

Готуючи висококваліфікованих фахівців, потрібно пам'ятати, що важливим завданням є формування мовної компетенції, що містить знання і практичне оволодіння літературною професійною мовою, формування вмінь та навичок мовної поведінки у професійній сфері, оперування фаховою термінологією, вмінням перекладати та редагувати наукові тексти.

Мовна норма має важливе соціальне значення. Адже тільки єдиний правопис і стала вимова, обов'язкові для всіх правила відмінювання слів і синтаксичних зв'язків між словами, однакове розуміння змісту вживаних слів, єдиний наголос у словах саме і

створюють ті якості літературної мови, що потрібні їй як засоби спілкування між людьми.

Загалом мовні норми характеризуються системністю, тобто існують на всіх рівнях мовної системи, історичною зумовленістю (виникають у процесі історичного розвитку мови), соціальною зумовленістю (виникають у зв'язку з потребами суспільства), стабільністю (не можуть часто змінюватися). Проте сучасна епоха змін диктує свої умови. Тому у сучасній літературній мові мовні норми не можуть залишатися незмінними.

Дотримання мовних норм є важливим засобом професійного спілкування, зокрема у такій галузі, як медицина. Комунікація виявляється у таких схемах: лікар-лікар, лікар-пацієнт, лікар-аудиторія фахівців, лікар-аудиторія нефахівців. Лікар-фахівець повинен уміти вести діалог-опитування, брати участь в обговоренні історії хвороби, вступати у розмову з лікарями, медперсоналом, рідними пацієнта, брати участь у консиліумах та конференціях.

Динамічний розвиток суспільства, зміна та переоцінка цінностей ставлять вимоги до вдосконалення умінь і навичок учасників комунікативної взаємодії. Тому професійне спілкування, що характеризується дотриманням мовних норм, у різних сферах залишається пріоритетним на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.

УДК 37.013

*Корильчук Н.І., Боцюк Н.Є., Творко В.М.
м. Тернопіль*

КОМУНІКАТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Діяльність кожного медика, окрім знань та досвіду, вимагає ще й сформованості моральних якостей (чуйність, уважність, комунікабельність, ввічливість, тактовність, чесність, взаємодопомога, повага, терпимість, наполегливість, рішучість,

витримка, співчуття, співпереживання тощо). Адже вагомим обов'язком медика є його готовність до щоденного спілкування з пацієнтами, різними як за складом характеру, соціальним статусом, так і за діагнозом захворювання. Головною рисою лікаря повинна бути саме емпатійність. Комунікативна емпатійність дасть можливість забезпечити конструктивну взаємодію між лікарем та пацієнтом. За даними ряду дослідників, пацієнт краще піддається лікуванню, якщо лікар є достатньо емпатійним. Комунікативна емпатійність – це поєднаний компонент професійної культури та самостійного утворення. Самостійне утворення формується впродовж життя, воно визначене сімейними традиціями та досвідом набутим в середовищі, в якому знаходиться людина. Проте емпатійність розвивається ще й в процесі професійного становлення, тобто в студентські роки. Науковці вважають, що емпатію, необхідно виховувати різноманітними тренінговими методами.

Нами проведено дослідження, до якого залучили студентів старших курсів (5-6 курс). Загальна кількість досліджуваних становила 220 осіб. Було залучено методика з виявлення самооцінки емпатійних здібностей майбутніх лікарів та додатково обрана методика діагностики рівня емпатійних здібностей В.В.Бойка.

З усієї вибірки до групи з низьким рівнем самооцінки емпатійних здібностей потрапило 34 студенти (15,5%). До групи з середнім рівнем самооцінки потрапило 134 особи (60,9%), 52 особи (23,6%) виявили високий рівень самооцінки. Середній рівень є найбільш сприятливим у взаємодії «лікар – хворий».

Дещо різнилися результати дослідження за методикою В.В.Бойка. Так, занижений рівень емпатійних здібностей – 78 осіб (35,4%). Середній рівень емпатійних здібностей має 94 опитаних (42,7%). 48 осіб (21,8%) увійшли до розряду високоемпатійних. Висока емпатія лікаря здатна як допомагати йому в стосунках з пацієнтом, так і спричиняти психологічний вакуум та швидку виснажливість. Більш емпатійними виявилися дівчата.

З метою підвищення рівня комунікативності студентам проводилися тренінги для розвитку емпатійності. Ці тренінги відбувалися на занятті під час огляду пацієнтів, при аналізі історій захворювань, при розборі різних клінічних ситуацій, проводились

групові бесіди, аналіз різних ситуацій, психологічні вправи та ігри з елементами інсценізацій, що спрямовані на розвиток емпатійних здібностей. Після тренінгів було зафіксовано помітне підвищення рівня емпатійності. Зі студентами, які мали високий рівень емпатійності, також проводилася робота щодо запобігання синдрому вигорання.

Отже, активізація різноманітної тренінгової роботи дає можливість розширити емоційно-чуттєву сферу майбутнього лікаря на етапі професійного становлення, тобто розширити комунікативну емпатійність.

ЛІТЕРАТУРА

1.Бойко В.В., Ковалева А.Г., Панферов В.Н. Социально-психологический климат коллектива и личность. – М.: Мысль, 1983. – 196с.

2.Ванершот Г. Эмпатия как совокупность микропроцессов // К.Роджес и его последователи: психотерапия на пороге XXI века/ Под ред. Д.Брэзиера. – М.:Когито-центр, 2005. – 215с.

3.Васильюк Ф.Е. Семиотика и техника эмпатии// Вопр.психол. – 2007. – №2. – С.3-14.

УДК 811.161.1'373.232.1

*Краснопольська Н.Л., Ярошевич І.А., Козловець І.І.
м. Київ*

ОРФОЕПІЧНІ НОРМИ В КОНТЕКСТІ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вивчення лінгвістичних процесів, що супроводжують міжмовне контактування, належить до провідних проблем мовознавчої науки. Безпосереднє чи опосередковане міжмовне контактування – історична необхідність у функціонуванні і розвитку будь-якої мови. Виконуючи різні суспільні функції, мови взаємодіють одна з одною через своїх носіїв-мовців.

Доказом історично зумовленого постійного контактування мов є те, що у кожній розвиненій мовній системі можна виявити елементи інших (як споріднених, так і неспоріднених) мовних

систем. Ці елементи, що проникають з однієї мови в іншу шляхом запозичень і калькування, вважають одним із вагомих засобів функціонального розвитку мов, збагачення не лише їхнього словникового складу, а й розширення виражальних можливостей.

Проте в умовах двомовності (білінгвізму) взаємодія мовних систем, особливо близькоспоріднених, позначується терміном інтерференція, має не лише позитивний, але й небажаний, негативний характер, що призводить до порушення літературних норм однієї мови під впливом іншої, водночас гальмує її повноцінний розвиток. Особливо показовим у цьому плані є контактування в Україні української та російської мов, яке полягає у перенесенні мовцями особливостей структури російської мови в структуру української, що спостерігається на різних мовних рівнях. Саме тому за нашої постколоніальної мовної ситуації українській мові, зокрема її носіям, доводиться долати не виправдані в ній нашарування російської мови, що склалися впродовж століть, постійно пильнувати свою культуру мови, захищати від помилок в усному і писемному мовленні.

З утвердженням незалежності України, як відомо, в усіх навчальних закладах нашої країни запроваджено обов'язкове вивчення української мови і викладання навчальних дисциплін українською мовою. Та це й зрозуміло, адже українська мова разом із українською культурою покликана об'єднувати всіх громадян, які проживають на теренах України, у тому числі й тих, хто здобуває в ній освіту. Принагідно зазначимо, що у вишах країни здобувають вищу освіту іноземні студенти – представники далекого і близького зарубіжжя, - які в необхідному для спілкування обсязі володіють навичками близькоспорідненої з українською російської мови і які не завжди чітко розрізняють обидві мови, тоді як кожна з них має свої специфічні, самобутні структурні риси, розрізнення яких є обов'язковою умовою свідомого засвоєння знань з української мови. Тому викладач має зосередити увагу студентів на відмінностях у кожній із зазначених мовних систем, щоб уникнути порушення літературних норм на всіх її рівнях.

Комунікативно-практичний аспект має стати основним напрямком співпраці викладача зі студентами, для яких українська мова виступає як іноземна. Цей аспект передбачає засвоєння

студентами особливостей фонетичної системи української мови, правил вимови звуків і звукосполучень, наголошування і правопису слів, розуміння значень слів і їх сполучуваності у відповідних контекстах, розрізнення лексико-граматичних класів слів і правильне творення граматичних форм відмінюваних частин мови тощо.

Вивчення курсу сучасної української літературної мови зазвичай розпочинається з характеристики особливостей звукової будови мови і засвоєння вимовних (орфоепічних) норм. Орфоепічні норми забезпечують єдність звукового оформлення мови відповідно до її національних особливостей, полегшують спілкування людей у різних сферах їхньої діяльності, а отже, є невід'ємним складником культури загальнонародної мови. Орфоепічна норма вказує на те, як потрібно вимовляти звуки у певних фонетичних позиціях і сполученнях із іншими звуками, як наголошувати слова і граматичні форми слів, особливо якщо існують розбіжності у вимові звуків і наголошуванні слів та граматичних форм порівняно з близькоспорідненою російською мовою.

У дослідженні ми сконцентрували увагу на тих порушеннях орфоепічних норм, які виявили в усному мовленні студентів із близького зарубіжжя нашого навчального закладу. Ці порушення спричинені передусім явищем російсько-української мовної інтерференції, тому на них слід звертати особливу увагу з метою випрацювання у студентів стійких навичок у дотриманні орфоепічних норм відповідно до усталених правил.

Найтиповіші порушення орфоепічних норм (зокрема вимови звуків і звукосполучень) під впливом російської мови такі:

1) вимова звука [a] на місці ненаголошеного [o]: р[a]бота, ек[a]н[a]міст, п[a]дат[a]к, т[a]вар, [a]ренда, п[a]ром (замість *робота, економіст, податок, товар, оренда, пором*);

2) звук [i] на місці [и] та пом'якшений приголосний перед [e]: т[i]х[i]й, ун[i]в[є]рс[і]т[є]т, д[і]р[є]ктор, д[і]л[є]р (замість *тихий, університет, директор, дилер*);

3) оглушування кінцевих дзвінких і губних приголосних: прода[ш], акци[с], дохі[т], акти[ф] (замість *продаж, акциз, дохід, актив*);

4) оглушення дзвінких приголосних перед глухими в середині слів: готі[ф]ка, ва[ш]кий, дося[х]ти, пі[д]хі[т] (замість *готівка, важкий, досягти, підхід*);

5) тверда вимова кінцевого м'якого приголосного [ц'] у питомо українських словах із суфіксом *-ець*: кіне[ц], стріле[ц], підприєм[ц], україне[ц] (замість *кінець, стрілець, підприємець, українець*);

6) тверда вимова приголосних [с], [ц], [з] у суфіксах *-ськ, -зьк, -цьк*: україн[ск]ий, запорі[зк]ий, гірни[цк]ий, київ[ск]ий (замість *український, запорізький, гірницький, київський*);

7) нерозрізнення звуків [г] і [ґ], зокрема вимова проривного [г] на місці задньоязикового гортанного [г]: ба[г]ато, [г]роші, обі[г], [г]острий, пирі[г], [г]оріх (замість *багато, гроші, обіг, гострий, пиріг, горіх*);

8) пом'якшена вимова губних приголосних та *p* в абсолютному кінці слів та в кінці складу: сі[м'], сі[м']надцять, гі[р']кий, вер[ф'], зно[в'], бу[р'] (родовий відмінок мн. від слова буря), зя[б'] (замість нормативних слів *сім, сімнадцять, гіркий, верф, знов, бур, зяб*);

9) пом'якшена вимова твердих шиплячих приголосних у позиції перед голосними (крім *i*): ш[і]рокий, ч[я]с, ч[і]тач, ч[ьо]рний, ч[ю]ж[і]й (замість *широкий, час, читач, чорний, чужий*);

10) вимова африкат [дж] і [дз] не як одного злитого звука, а як двох окремих звуків, з роздільною вимовою: ход-жу, дослідження, д-звінок, гед-зь, гуд-зик (замість *ходџу, дослідџення, дзвінок, геџь, гуџик*);

11) порушенням орфоепічної норми є і надання деякими мовцями свистячого відтінку м'яким приголосним [д'] і [г'], внаслідок чого останні зазнають африкатизації: [дз]якую, [дз]іяти, [ц]інь, беру[ць] (замість *дякую, діяти, тінь, беруть*).

Аналіз виявлених у мовленні студентів орфоепічних помилок, викликаних явищем російсько-української мовної інтерференції, дає змогу викладачеві сконцентрувати увагу на вимовних нормах української мови, що тісно пов'язані з фонетичною системою як найбільш сталим і найконсервативнішим складником мовної системи в цілому. Лише чітке розуміння фонетичних законів української мови, виявлення відповідних відмінностей порівняно з російською мовою дасть змогу уникнути

асимілятивних процесів, які нашаровувалися й, на жаль, продовжують нашаровуватися на вимовні норми української мови.

Дотримання вимовних норм – невід’ємна складова культури мови, а відхилення від них не лише зумовлює правописні помилки, а й негативно впливає на культуру мовного спілкування. Підвищення рівня культури мови в закладах освіти дасть змогу забезпечити грамотність користувачів українською мовою та прискорити процес подолання такого явища, як суржик – штучного змішування елементів різних мовних систем, зокрема російської й української, а відтак суржик поступиться милозвучній українській мові.

УДК 811.161.2:372.8

*Лісняк Н., Кумейко Т.
м. Київ*

АСОЦІАЦІЙНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сьогодні ринок праці дуже вибагливий до молоді. Для працівника важливі не тільки ґрунтовні спеціальні знання, а також уміння налагоджувати стосунки з людьми, адже саме комунікація є одним з найважливіших компонентів бізнесу.

Мовна культура сучасної комунікації вчить майбутніх фахівців використовувати волю, мотиви, потреби партнера в інтересах власного лінгвістичного розвитку, конкурентоспроможності та престижу, дає можливість отримати необхідні знання з основних принципів ефективного спілкування.

Усна форма домінує в малих або великих публічних виступах; у монологах, діалогах або полілогах учасників перемовин; у виступах на нарадах, при підписанні договорів, під час посередницької і рекламної діяльності. Усе це вимагає певного красномовства, тобто уміння ясно і переконливо виражати свої думки, змусити співрозмовника прийняти важливі умови гри, пристати на вашу пропозицію тощо. Людині, яка погано володіє мовою, важко зробити кар’єру. Публічна мова є засобом досягнення мети в ділових стосунках, і тому вона повинна

відповідати вимогам, які роблять її переконливою, логічною, продуманою, просто красивою.

На жаль, сьогодні більшість ділових людей не мають навичок володіння технікою безпосередніх контактів і оперування словами. Ця здатність – складова загальної культури людини, яку формують не один рік.

Для вдосконалення навичок усного спілкування, швидкого реагування на словесну інформацію пропонуємо вводити тренінги-асоціації. Уважаємо, що вони сприяють розвитку мови, дозволяють активізувати підсвідомий словниковий запас і тим самим збагатити лексику мовця.

Термінологічні словники визначають, що асоціація - від лат. *associatio* — з'єднання, зв'язок уявлень, коли одне з них у свідомості викликає низку інших; пов'язання між собою двох чи більше елементів психічної активності (вражень, думок, почуттів, уявлень), внаслідок чого поява одного з них спричиняє появу решти; таке ж поєднання подразника і реакції у випадку навчання. Відомо, що поняття «асоціація» є об'єктом вивчення багатьох наук: психології, фізіології, філософії, лінгвістики, а також психолінгвістики та психопоетики, що виникли на перетині психології з лінгвістикою та поезикою. Кожна з цих галузей обирає свій аспект опису цього поняття й формує свій предмет вивчення.

Слово асоціація, як зазначають науковці, – це власне словесна реакція, яка виникає у відповідь на слово-стимул, чи це зв'язок, який існує між стимулом і реакцією. На практичних заняттях з української словесності апробовано тренінги-асоціації. Найуспішнішим виявився тренінг «асоціаційний етюд» (невеликий за обсягом, переважно безсюжетний твір настроєвого характеру, де респондент має стимули різного рівня (словесний, зоровий, слуховий)). Нижче пропонуємо приклади завдань. Зауважимо, завдання можна пропонувати одній особі чи групі осіб.

Завдання 1. Напишіть асоціаційний етюд, де б словом-стимулом є лексема *травень*. Завдання 2. Напишіть асоціаційний етюд, для якого стимулом є картина Мар'яна Луніва “Старий двір”. Завдання 3. Напишіть асоціаційний етюд, для якого стимулом є музичний твір Мирослава Скорика “Мелодія”.

Отже, тексти, презентації яскраво виражали особистість, її потреби, бачення світу, позитивну й негативну реакцію на предмет чи явище через призму асоціацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. – К.: Наукова думка, 1983. – 156 с.

2. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.

3. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К., 1988.

УДК =161.2(09)

*Могильник А.І., Лелюк Я.О.
м. Полтава*

СУРЖИК В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Переважну більшість території України населяють громадяни, рідною мовою яких є українська. Однак почути можна не тільки українську, російську, а й так званий «суржик». Якщо ми зазірнемо в словник української мови Б. Грінченка, то зустрінемо там таке тлумачення: суржик – «смешанный зерновой хлеб или мука из него, напр. пшеница с рожью, рожь с ячменем, ячень с овсом и пр.», а також – «человек смешанной расы»: «се суржик – батько був циган, а мати дівка з нашого села». Таким чином, тлумачення даного поняття поєднує два значення, а саме змішування двох різних субстанцій і пониження якості утвореного внаслідок змішування продукту [3, с. 231].

На сьогоднішній день слово «суржик» набуло третього, основного значення: «елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без дотримання норм літературної мови, нечиста мова». Це явище виникло за умов бездержавності, коли вищі верстви українського суспільства були майже виключно російсько- (на Галичині польсько-) мовними, коли українська мова була обмежена лише селянським побутом, а вся інша фахова

термінологія (церковна, правнича, лікарська) існувала виключно в чужомовних варіантах. Українець, вийшовши поза своє обійстя, по-перше, мусив прилаштуватися до «панської» мови, по-друге, через свою неписьменність неминуче мішав елементи обох мов, рідної і «панської».

Явище диглосії широко побутує на Україні, використання одним мовцем різних мов чи діалектів залежно від ситуації розповсюджене по всій території. Наприклад, в домашньому вжитку використовується певна регіональна мова, яка замінюється в діловому мовленні на офіційну мову держави. Саме тому суржик є нашою реальністю. Оскільки наша нація є білінгвістичною, тобто на рівних правах використовуються дві мови: українська і російська. І навіть та частина населення, що називає себе україномовною, насправді на дев'яносто відсотків складається з людей, які на кожному кроці використовують суржикізм [1, с. 98].

Мовна ситуація полтавського села на початку дев'ятнадцятого століття відображена у творі Івана Котляревського «Наталка-Полтавка», де герої розмовляють виключно органічною народною мовою, що збереглася в недоторканності з часів Гетьманщини. Єдиним винятком стає возний Тетерваковський, оскільки стикається з імперською мовою в адміністративних установах губернської Полтави. Інші герої «Наталки-Полтавки» з містом ще майже не контактують – і тому не намагаються наслідувати возного, хоча й безумовно шанують його недосяжну вченість.

На кінець XIX століття створення єдиного товарного ринку, проведення залізниць, запровадження загальної військової повинності зробили контакти українських селян з російськомовними верствами адміністраторів, поліції, офіцерства регулярними і це докорінно змінило ситуацію. Офіційна політика швидко давалася взнаки. За умови виключно російськомовної школи, церкви, адміністрації, війська, комерції, перехід до вищої верстви означав для українця й зміну мови.

У кінці XIX – на початку XX століття змішана мова набула значного поширення, що зафіксовано в художній літературі і публицистиці. Своє спостереження у 1904 році писав В. Жаботинський щодо скаліченого мовлення українських селян: «...подорожуючи у вагоні третьої класи, прислухався до розмов

тамтешнього простолюду. Мене вразила їхня говірка – явне зіпсуття, явна хвороба української мови. Хохли просто сипали великоруськими словами, великоруськими зворотами, а основна мова та її склад були українські; виходило дещо досить потворне, ні Богові свічка, ні чортові шпичка. Слухаючи цю недоладну суміш двох мов, я замислився про вмирання малоросійської мови» [4, с. 105].

В цей же час розпочинається створення верстви україномовної національної інтелігенції. Їх коло було вузьким і, до того ж, за невиробленістю термінології вчені дискусії відбувались переважно російською мовою. На початку ХХ століття вони вільно друкувались, розвивали шкільництво, створили деяку загальноприйнятту вимову для спілкування. В цей час українська літературна мова виробила стилі, притаманні для інших мов, основи власної термінології. Літературна мова то була під заборону, то інтенсивно проникала в усі сфери суспільного життя за адміністративної підтримки, то обмежувалась новим, значно ширшим часовим гетто. Пресинг на повсякденне мовлення всіх громадян, враховуючи селян, значно посилювався. У середині ХХ століття стався історичний злам внаслідок переміщення великих мас сільського населення в місто. Суржик є мовною сумішшю, яка сформувалась на периферії міста й села, де вчорашній селянин намагався позбутися найголовнішої ознаки свого минулого, переходив на російську мову, але реально створював суржик.

Вже у дев'яностих роках ХХ століття суржик став об'єктом лінгвістичного аналізу. Однією з перших була дослідниця Олександра Серебрянська, яка тлумачила суржик як «назву zdeградованого, убогого духовного світу людини, її відірваності від рідного, як назву для мішанини залишків давнього, батьківського, з тим чужим, що нівелює особистість, національно-мовну свідомість. Скалічена мова отупляє людину, зводить її мислення до примітива. Адже мова виражає не тільки думку. Слово стимулює свідомість, підпорядковує її собі та формує. Суржик в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалась упродовж віків, загрожує змінити мову...» [2, с. 6].

На сьогоднішній момент соціолінгвістичний феномен функціонування суржику потребує ґрунтовного вивчення в лінгвістичному, психологічному і соціальному аспектах. Проміжний характер безладної мовної суміші, вказує на її ущербність порівняно з чистою українською чи російською мовою, тому при опитуванні носії суржику часом не можуть ототожнити своє мовлення, ідентифікують як третю мову.

Вибір громадянина залежить насамперед від культури самої людини. І лише тоді, коли людина сама захоче користуватися вишуканою мовою, вона прагнучиме говорити літературно й уникатиме суржику. Але не слід забувати, що з різних видів мас-медіа постійно лунає російська мова. Тому хворобу української мови слід вирішувати не лише на рівні кожної окремої особистості, а й держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Л. Масенко. – К.: Академія, 2004. – 163 с.

2. Сербенська О.А. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / О.А. Сербенська. – Львів : Світ, 1994. – 150 с.

3. Словарь української мови / Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: в 4-х т. – К.: Академії наук Української РСР, 1958. Том 4. – 379 с.

4. Феллер М. Пошуки, роздуми і спогади єврея, який пам'ятає своїх дідів, про єврейсько-українські взаємини, особливо ж про мови і ставлення до них / М. Феллер. – Дрогобич, 1994. – 238 с.

ЛЕКСИЧНІ НОРМИ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ
МЕДИКА

Лексика, як відомо, є найменш консервативним елементом мовної системи. Лексичні норми, як і норми взагалі, відзначаються стабільністю, певною консервативністю, однак їм притаманна й значна рухливість. Лексичну норму відображають і утверджують насамперед словники. Сучасна українська літературна мова має в своєму розпорядженні «Словник української мови» в 11-ти томах (1971–1980 рр.), «Великий тлумачний словник української мови» за редакцією В. Бусела (2003р.), «Новий тлумачний словник української мови» в 4-х томах (1999 р.) та ін. Ці праці роблять лексичні та інші норми доступними для всіх. Але відступи від норм слововживання в мовній практиці широких мас мовців досить численні [2, с. 34].

Словниковий склад мови являє собою не просто набір слів, а певну систему взаємовідношень. Слова розрізняються за сферою й частотою вживання, якнайтісніше пов'язані з позамовною дійсністю, відбиваючи широкий соціально-історичний досвід носіїв мови. Значення слова співвідносне з поняттям як категорія мислення. Усвідомлення нерозривного зв'язку слова і поняття – запорука успішного глибокого оволодіння мовою свого фаху. Вміння точно висловлювати думки. Добираючи для цього відповідні лексеми [3, с. 92].

Знання лексичних норм сприяє точності мовлення – коли мовцем ужито слова, які цілком відповідають своїм значенням і смислу сказаного. Для цього треба знати точне значення лексеми (оскільки у мові більше багатозначних слів, ніж однозначних).

Засоби точності – лексичне багатство української мови (воно й допоможе вибрати влучне, найдоцільніше слово). Скажімо, що використати слова *лікарняний* і *лікарський*, мусимо, аби не припуститися помилки, відрізнити їх за значенням. Говоримо, *лікарський халат* (а не *лікарняний*), бо належить лікареві; *лікарські рослини* (а не *лікарняні*), бо це те, що має лікувальні властивості.

Але: *лікарняне ліжко* (а не *лікарське*), оскільки воно належить лікарні; *лікарняний режим* (а не *лікарський*), бо його застосовують у лікарні; *лікарняне містечко* (а не *лікарське*), бо стосується лікарні – складається з кількох лікувальних закладів; *лікарняний листок* (а не *лікарський*), тому що прикметник до *лікарня*.

Багатство української мови забезпечують багатозначні слова, синоніми, омоніми тощо. Від правильного добору їх залежить краса нашого слова. Потрібно уникати тавтології (повторення), плеоназмів (зайвих лексем) тощо. Наприклад: *Мого колегу поважають* (нормативний вислів). Але не можна сказати *мого колегу шанують і поважають*, оскільки це вже тавтологія, тому що *шанують і поважають* – синоніми (слід уживати один з них: або *шанують*, або *поважають*) [1, с. 102]. *Слід провітрити палату, щоб було (аби було) свіжо*. Складнопідрядне речення, в якому збігаються звуки **б–б**, сполуки **би – бу** і зайва вся підрядна частина речення. Для чого провітрюється кімната? Усім зрозуміло. Отже, щоб не було тавтології та плеоназму, потрібно було висловити думку трьома словами: *Слід провітрити палату* [1, с. 104].

Отже, знання лексичного багатства української мови, уміння правильно, з відповідним значенням використовувати лексику в певному контексті – це свідчення культури мовлення будь-якої людини, зокрема медичного працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кисіль Г.Г. Професійне мовлення медиків: навч. посіб. / Г.Г. Кисіль, О.Ф. Чорогуз. – К.: ВСВ «Медицина», 2012. – 440 с.
2. Українська мова за професійним спрямуванням: для студентів усіх форм навчання / [Укладачі: Г.М. Дядюра, В.І. Кухарева-Рошко, Г.Ф. Ракшанова]. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – 150с.
3. Шутак Л.Б. Українська мова професійного спрямування: Навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів освіти I-IV рівнів акредитації / [За ред. Г.В. Навчук]. – Чернівці, 2008. – 444 с.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

В умовах розбудови незалежної України, її національного відродження, розвитку самобутньої української культури, компонентом якої є рідна мова, перед сучасною освітою виникають важливі питання, які потребують нагального розв'язання. Одне з них – культура мовлення.

Протягом багатьох років культурі українського мовлення не приділялося належної уваги. Поради і настанови зводилися лише до сухих декларацій; не розмежовувались такі поняття, як «мова» і «мовлення». Враховуючи ці умови, предметом дослідження багатьох науковців (С.Я. Єрмоленко, А.П. Коваль, Л.І. Мацько, В.Я. Мельничайко, Е.Я. Палихата, М.І. Пентилюк, М.Р. Стельмахович, Л.В. Струганець) стали теоретичні основи культури усного і писемного мовлення. У методичній науці поняття культури мовлення має два семантичні аспекти: 1) культура мовлення – це дотримання мовних норм і комунікативних якостей мовлення; 2) культура мовлення – це вчення про дотримання мовних норм і комунікативних якостей мовлення [4]. Показниками якості культури мовлення є його комунікативні ознаки: правильність, багатство (різноманітність), виразність, дієвість, доречність (доцільність), достатність, доступність, точність, емоційність, естетичність, змістовність, логічність, образність, стислість, чистота та ясність мовлення.

Серед основних вимог до культурного мовлення виділяємо наступні: змістовність (розкриття предмету розмови з дотриманням логічної послідовності і доказовості думок; важливими при цьому є лаконізм, відсутність пустих фраз, невинуватих повторень і дублювань), правильність (відповідність нормам літературної мови), комунікативна доцільність (мотивований вибір мовних засобів), багатство мовлення (характеризується великим обсягом словника, різноманітністю уживаних морфологічних норм, синтаксичних конструкцій), точність (оптимальний вибір форм слововживанням, тобто використання тих засобів мови, які допоможуть якнайкраще

передати зміст висловлювання), стилістична вправність (мовлення за свою будовою і мовним оформленням повинно відповідати особливостям певного функціонального стилю, типові мовлення, відповідним стилістичним нормам мови; таке мовлення характеризується стильовою єдністю), грамотність (дотримання правил правопису).

Важливим аспектом, який стосується культури мовлення, є дотримання мовленнєвого етикету, що «полягає в умінні уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно включатися в розмову, докладно і зрозуміло висловлюватися, говорити толерантно, з повагою, використовуючи гречні слова» [3, с. 24]. Висока культура усного і писемного мовлення немислима без дотримання мовленнєвого етикету.

Рівень мовленнєвої культури студентів-медиків в основному відповідає переліченим вимогам, але негативні моменти все ж таки мають місце в їхньому мовленні (вживання діалектизмів, просторіччя, кальок, запозичень, мовних штампів).

Проведені спостережень дають змогу видалити низку помилок, які є характерними для мовлення студентів. Основними серед них є такі: 1) недоречне використання під час бесіди елементів писемного мовлення; 2) відсутність стрункості, логічної послідовності, чіткості, уривчастість, незакінченість фраз – основні недоліки діалогічного мовлення.

За часів незалежності України, а відповідно й надання українській мові статусу державної, перед суспільством постало важливе завдання – «провести українізацію української мови, а значить і мовлення, точніше кажучи, працювати над насиченням мовлення власне українською лексикою та фразеологією, властивими правильній мові і такому ж мовленню граматичними формами та синтаксичними конструкціями» [3, с. 25]. В активному словнику студентів повинні з'явитися такі слова, як *варто*, *водограй*, *доробок*, *книгозбірня*, *майдан*, *сукня*, *осоння*, *часопис*, *гречний*, *чемний*, *крислатий*, *ошатний*, *цнотливий*, *започаткувати*, *зголотитися*, *нездужати*, *побратися*, *повсякчас* тощо. Для вираження і збагачення мовлення доцільним є використання словосполук-фразеологізмів (наприклад, *багато важити*, *вільний птах*, *наріжний камінь*), крилатих висловів («*Де згода в сімействі*,

там мир і тишина» (І. Котляревський), *«Хіба ревуть воли, як ясла повні?»* (Панас Мирний) тощо).

Практика доводить, що важливими недоліками культури мовлення студентів-медиків є: 1) відсутність правильної вимови (зокрема, африкатів **дз**, **дж**; проривного **г**; уживанням кличного відмінка; безособових дієслівних форм на **-но**, **-то**; сполучення приголосних **-ться**, **-шся**); 2) ігнорування евфонічних засобів (найчастіше у вимові чергування звуків **у/в** та **і/й**); 3) уживання неправильного наголосу (особливо, коли йдеться про терміни: *вимова, значуща частина, порядковий (числівник)*); а також і в багатьох інших словах, як-от: *заголовок, котрий, ненависть, старанно, поки що* тощо).

Так, серед лексичних недоліків виділяємо: а) вживання слів у невластивому для контексту значенні (*«відбиття (замість зображення) життя, «грати значення» (замість роль)*); б) порушення лексичної сполучуваності слів (*«вірнo (замість правильно) відповідати», «день відчинених (замість відкритих) дверей»*); в) багатослів'я, плеоназм (не варто вживати слова *«ну»*, *«значить»*, *«також»*); *«вперше знайомитися»*, *«сатирична карикатура»* тощо); г) тавтологію (наприклад, *«внести внесок в літературу»*, *«саджати у саду саджанці»*); г) уживання лексичних діалектизмів, русизмів (як-от: *«шахматна гра» (замість шахова гра)*).

Про невисокий рівень стилістичних умінь і навичок мовлення студентів свідчить неправомірне повторення тих самих слів і зворотів, що створює звукову одноманітність мовлення. Характеризуючи групу граматичних помилок (а це: словотворчі, морфологічні та синтаксичні), зупинимось детальніше на кожній з них. Словотворчі помилки пов'язані з уживанням неприйнятних в літературній мові утворень на зразок *«Галін» (від Галя), «з року в рік» (рік у рік), «дочкин» (від дочка)*. Ця група є порівняно нечисельною. Морфологічні помилки трапляються значно частіше. Найпоширенішими є помилки в морфологічних формах слів (*«баче», «хотять», «самий прекрасний»*), у вживанні сполучень числівників з іменниками на означення часу (*«в сім годин», «п'ять хвилин десятої»*), складених формах числівників (*«пятидесяти», «в сорок першому – сорок п'ятих роках»*). Також часто студенти в іменниках II відміни, що означають назви деяких машин,

населених пунктів уживають замість **-а** закінчення **-у**: «зупинка поїзду», «Санкт-Петербургу»; закінчення **-и** замість **-і** в іменниках III відміни на **-ість**: «дійсности», «менишости», «области».

Група синтаксичних помилок є найчисельнішою і виявляється у таких випадках: 1) неправильній побудові дієслівних словосполучень (*розкажи за (про) брата, що можна сказати за (про) грамотність*); 2) сполученнях слів із прийменником **по** (наприклад, «комісія *по (для) перегляду програм*», «*скупати по матері*» (*за матір'ю*)); – під час надуживання однотипних речень; 3) у невірно побудованих, кострубатих, громіздких реченнях.

Важливим компонентом формування культури мовлення студентів є їх стилістична грамотність, яка відзначається невисоким рівнем. Основними недоліками вважаємо невдалий вираз чи мовленнєву неправильність, що суперечить літературному мовленню, злагодженому стилю, «що веде до порушення стильової єдності тексту, коли в ньому вживаються слова і фразеологізми, властиві переважно іншому стилю (або стилям)» [1, с. 40].

Для усунення цих недоліків доцільним буде користування різними видами словників, що сприятиме удосконаленню культури мовлення студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О.М. Культура мовлення вчителя-словесника / О.М. Біляєв // Дивослово. – 1995. – № 8. – С. 37-42.

2. Біляєв О.М. Лінгвістичний аналіз мовлення вчителя / О.М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 1. – С. 39-41.

3. Біляєв О.М. Про культуру мовлення вчителів-словесників, учителів загалом і не лише словесників / О.М. Біляєв // Урок української. – 2000. – № 1. – С. 23-27.

4. Палихата Е.Я. Культура наукового і ділового мовлення / Е.Я. Палихата. – Тернопіль : ПМП РОМС-К, 1998. – 172 с.

УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА ПРОФЕСІЙНА МОВА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЛІКАРЯ

В Україні медичну професійну сферу спілкування обслуговує українська медична професійна мова. Будучи одним з функціональних різновидів високорозвинутої літературної мови, ця мова займає широке поле мовного простору і виконує основні функції мови: відображення дійсності і зберігання знань (епістемічна функція), одержання нового знання (когнітивна функція), передавання спеціальної інформації (комунікативна функція).

Виконуючи досить різні, але однаково важливі функції, мова професійного спілкування сама стає функцією людини в процесі її діяльності та оцінюється як основна соціально-рольова функція людини, реалізація якої дає їй засоби для існування, але водночас вимагає від неї відповідних знань і вмінь, що здобуваються в результаті навчання, а також досвідом і звичкою.

Володіння професійною мовою – вторинне явище, оскільки її носії спочатку мають бути носіями національної літературної мови.

Процес переходу професіонала в спілкуванні на спеціальну мову можна охарактеризувати як певну зміну мовного регістру. У цілому мова (інструмент) залишається тією ж національною літературною мовою, але в конкретних (професійних) умовах вона змістовно редукується, стає залежно від галузі знання і предмета спілкування монотематичною (хоча й не завжди), насичується спеціальними словами й виразами, використання яких передбачає той самий необхідний професіоналізм, тобто компетентність. Все це можливе тільки при переході суб'єктів спілкування на професійний рівень свідомості.

Професійна медична комунікація охоплює інтрапрофесійне та інтерпрофесійне спілкування. Інтерпрофесійна комунікація складається з мовних актів, в яких професійні ролі комунікантів не збігаються. Характерним прикладом у цьому випадку є спілкування «лікар – пацієнт». Інтрапрофесійна комунікація

здійснюється всередині соціально-професійної спільноти за моделями «психіатр – психіатр», «окуліст – окуліст», «лікар – медсестра» або «лікар-офтальмолог – лікар-патологоанатом», «лікар-інфекціоніст – лікар-хірург» тощо.

Виділяємо такі різновиди медичної професійної мови: мова медицини (медична наукова мова), медична розмовна мова, медична офіційно-ділова мова, мова медичної реклами.

Українська медична професійна мова домінує в медичних установах, під час практичних занять усі студенти, – якою б мовою вони не навчалися: українською чи англійською, – спілкуються нею з пацієнтами та їхніми родичами, з лікарями та іншими медичними працівниками, проводять нею збір анамнезу.

Очевидно, що студент не може стати лікарем-професіоналом, якщо він не володіє на високому рівні українською літературною мовою та її особливим функціональним різновидом – медичною професійною мовою.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ. УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА В ДІАХРОНІЇ

*Бачинська Г. В.
м. Тернопіль*

ІМ'Я ВОЛОДИМИР У СОЦІОСФЕРІ МІСТА ТЕРНОПОЛЯ

Дослідження онімів на сучасному етапі розвитку ономастики носить антропоцентричний характер і відзначається підвищеною зацікавленістю до регіональних досліджень. Кожен регіон – своєрідна територія зі своєю історією та традиціями, яка є історичним, етнографічним, лінгвокультурним джерелом. Тільки при вивченні локальних територій складається лінгвістична картина.

Мета нашого дослідження – з'ясувати особливості функціонування чоловічого імені *Володимир* у м. Тернополі впродовж другої половини ХХ століття. Джерелом дослідження послужили журнали видачі свідоцтв про народження Тернопільського міського загсу.

Ім'я Володимир – символічне явище культури. Воно тісно пов'язане з особою київського князя Володимира і династією Рюриковичів, у свідомості соціуму наділене високим культурним статусом, «дворянським» забарвленням. Походження імені дослідники виводять від праслов'янського *voldiměǵь, де *voldь – влада і тєǵь – великий. З часом елемент тєǵь зблизився з словом мир (світ), ім'я переосмислилося і стало означати «володар світу». За іншим тлумаченням – це готське запозичення: Woldemar (давньоверхньонімецьке Waltan – правити і давньоверхньонімецьке magi – знаменитий [2, с.48].

У другій половині ХХ століття ім'я *Володимир* у м.Тернополі відзначається високою популярністю, і входить у десятку найуживаніших імен. Сім десятиріч поспіль (1940-2000) знаходилося у першому десятку (у 1940, 1950, 1960 – очолюючи його, у 1970 – займало друге місце, 1980, 1990 – третє, а в 2000 – шосте місце [1, с.114]. Регіональний спектр неофіційних варіантів є широким і представлений такими утвореннями: *Владик*,

Владимирко, Владко, Владко, Влодьо, Вова, Вовка, Володик, Володимирко, Володька, Володько, Володуньо, Ладзьо, Ладик, Ладимирко, Ладимир, Ладуньо.

Основа імені *Володимир* послужила базою для утворення прізвищ тернополян: *Волод, Володченков, Володко.*

Особливим видом периферійних антропонімів є імена користувачів соціальних мереж, де зафіксовано такі іменування: *Володька, Володимир, Володя, Вован, Vovan, VoVa, Вова, Вовка, Владимир, Вовчик, Вовік, Volodymyr, Volodya.* В основі названих власних назв відображені неофіційні антропоніми, здебільшого представлені розмовні варіанти імен.

Ім'я *Володимир* спершу було язичницьким, але після Хрещення Русі князем Володимиром, стало в один ряд з канонічними іменуваннями, введене у святці, набуло сакрального значення. Ім'я князя зафіксоване у назві церкви «Святого Володимира і Ольги».

У соціосфері жителів м. Тернополя антропонім *Володимир* пов'язаний з прецедентними назвами, серед яких варто назвати: *Володимир Кухалашвілі* (письменник), *Володимир Сушкевич* (журналіст), *Володимир Загайкевич* (громадсько-політичний діяч), *Володимир Плосконіс* (спортсмен).

Як відомо, найменування об'єкта за зв'язком його з людиною є одним із принципів номінації в урбаномії. Саме тому прецедентні антропоніми проникають в урбанонімну систему м. Тернополя, утворюючи найменування меморіального характеру, так існує вулиця *В. Великого, В. Громницького* (українського греко-католицького священика), *В. Івасюка* (композитора), бургомістрів – *В. Лучаківського* та *В. Мандаля*; школа №16 носить ім'я *В. Левицького* (українського математика), школа № 17 – ім'я *В. Вихруца* (поета), ТНПУ – ім'я *В. Гнатюка* (фольклориста).

Отже, антропонім *Володимир* є актуальним у сфері духовної культури міста Тернополя, незважаючи на послаблення інтересу до нього при називанні дітей. Екстралінгвістична складова семантики цього імені містить історичну, соціальну і культурну інформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Свистун Н. О. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX-XX ст.: [монографія] / Н. О. Свистун. – Тернопіль: Крок, 2011. – 308 с.
2. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник / Л. Г. Скрипник. – К.: Наукова думка, 1996. – 335 с.

УДК 378.147.51

*Білик Я.С.
м. Вінниця*

МОВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПІВ КОМУНІКАТИВНОСТІ

У сфері навчання фахової української мови або інших мов, як правило, робиться акцент на розвиток комунікативних умінь в усній і письмовій формі на рівні як рецепції, так і продукції. У зв'язку з цим доцільною й методично виправданою є професійна, комунікативно орієнтована підготовка з фахової мови або інших мов, що формує у студентів здатність до спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях.

Комунікативна компетенція сьогодні розглядається як одна з найважливіших складових готовності і здатності будь-яких фахівців до успішної професійної діяльності, тому ефективність навчання багато в чому визначається рівнем комунікативних умінь.

Суть комунікативного навчання полягає у підготовці студента до участі у процесі спілкування в умовах, створених в аудиторії. Відомий теоретик комунікативної методики Й. Пассов писав, що процес навчання є моделлю процесу спілкування [4, с. 39].

Створити процес навчання як модель процесу спілкування означає змодельовати основні, принципово важливі, істотні параметри спілкування, до яких належать:

- особистісний характер комунікативної діяльності суб'єкта спілкування;
- взаємини і взаємодія мовленнєвих партнерів;

- ситуації як форми функціонування спілкування;
- змістовна основа процесу спілкування;
- система мовленнєвих засобів, яку слід засвоїти для забезпечення комунікативної діяльності в ситуаціях спілкування;
- функціональний характер засвоєння і використання мовленнєвих засобів;
- евристичність (розмаїття зв'язків, що забезпечують динаміку мовлення і гнучкість у використанні мовленнєвих засобів) [4, с. 39-40].

Отже, перераховані параметри відображають усі основні якості процесу спілкування: діяльнісний характер, цілеспрямованість і вмотивованість, ситуативне зіставлення, предметність, змістовність тощо.

Кожен з тих, хто спілкується, досягає своїх цілей за допомогою таких засобів, як говоріння, аудіювання, читання, письмо, паралінгвістика (інтонація, паузація тощо), проксемика (рухи тіла, пози), або ж будь-якою спільною діяльністю. При цьому спілкування здійснюється трьома способами: інформаційним (обмін думками, ідеями, інтересами, почуттями тощо), інтеракційним (взаємодія під час спілкування) і перцептивним (сприйняття і розуміння людини людиною), тобто через усну і письмову форму, кожна з яких має свою специфіку, а також за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Комунікативний підхід у навчанні мови охоплює такі основні принципи:

- принцип мовленнєво-мисленнєвої активності;
- принцип орієнтації на особистість студента;
- принцип функціональності;
- принцип ситуативності;
- принцип новизни.

Розуміння цих основних принципів комунікативності та дотримання їх на практиці забезпечує комунікативно орієнтоване навчання фахової або інших мов у вищому навчальному закладі.

Таким чином, комунікативний підхід у навчанні мов, у першу чергу, акцентує увагу на моделюванні реальних ситуацій, які сприяють засвоєнню мовних одиниць у типових комунікативних контекстах і створюють умови для усного і письмового спілкування. А основними цільовими компонентами

оволодіння мовою як засобом спілкування є навички та вміння у чотирьох видах мовленнєвої діяльності у контексті основних комунікативних цілей (говоріння, аудіювання, читання, письмо).

З огляду на сказане вище, здійснення майбутніми фахівцями медичних або інших спеціальностей професійно-орієнтованої україномовної діяльності, а також вивчення фахової української мови передбачає виконання дій на основі розвитку ряду комунікативних мовленнєвих принципів і компетенцій. Під час користування мовою майбутні фахівці використовують різноманітні параметри спілкування залежно від умов, потреб, а також у різних контекстах, необхідних для здійснення певних видів мовленнєвої діяльності. Сюди можна віднести мовленнєві процеси сприйняття й відтворення певного висловлювання або інформації, що пов'язані з визначеною тематикою у професійних сферах. Під професійною сферою у даному випадку слід розуміти все те, що пов'язане з діяльністю фахівця в процесі виконання його професійних обов'язків.

Отже, інтерпретовані методично і використані під час навчання мови принципи комунікативного підходу сприяють створенню певного процесу навчання, під час якого стає можливим розвиток усіх якостей процесу спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. – Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / Овчарук О. – К.: „К.І.С”, 2003. – С. 57-81.

2. Дубічинський В., Васенко Л., Кринець О. Актуальні проблеми формування термінологічної компетенції студентів вищих технічних закладів // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. – 2004. – № 503. – С. 137–140.

3. Креденець Н. Д. Компетентність – парадигма професійної підготовки фахівців / Н. Д. Креденець. - Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. - 701 с.

4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: «Видавництво А.С.К.», 2004. - С. 38-46.

*Бондаренко Ю.І., Сатурська Г.С.,
Денефіль О.В., Юрійв К.Є., Пелих В.Є.
м. Тернопіль*

МОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Формування мовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців на сучасному етапі відноситься до актуальних завдань вищої освіти і має важливе соціально-економічне значення. Важливість ролі комунікативної компетентності, особливо у молодих фахівців, обумовлена також недостатнім рівнем їх сформованості. Внаслідок перебудови, що відбувається у житті суспільства, виникають нові вимоги до професійних якостей фахівців, у тому числі спеціалістів-медиків. Професійна комунікативна компетентність у практичній діяльності лікаря має свої специфічні особливості порівняно з широким загалом. Діяльність лікаря тісно пов'язана із застосуванням медичної лексики при спілкуванні із значною категорією людей, хворими, колегами, при міжнародних і наукових професійних співпрацях. І в кожному окремому випадку вона несе свій колорит, своєрідність застосування професійних термінів, понять, психологічний, етичний, деонтологічний, моральний, юридичний підхід. У наукових дослідженнях теоретично не обґрунтовано і не розроблено модель професійно-комунікативної компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчення фахових дисциплін, яка мала би бути спрямована на формування певного комплексу професійно-комунікативних компетенцій. Зацікавленість науковців саме даним питанням цілком зрозуміла, оскільки проблема комунікації в умовах глобалізації суспільства є однією з найважливіших і віднесена усіма країнами до ключових. Потреба суспільства в якісній професійній підготовці комунікативно компетентного лікаря-фахівця за відсутності цілісної моделі формування професійно-комунікативної компетентності у процесі вивчення фахових дисциплін є на часі. Професійна мовна комунікативна компетенція медика є показником сформованості системи його професійних знань, комунікативних умінь і навичок,

загальної гуманітарної культури, інтегральних показників національного і міжнародного мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності.

*Вербовецька О. С.
м. Тернопіль*

СОЦІОГРУПОВІ ПРІЗВИСЬКА (НА МАТЕРІАЛІ АНТРОПОНІМІЇ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ)

В антропонімії людської спільноти виокремлюється офіційна (особові імена, прізвища та імена по батькові) та неофіційна (прізвиська, розмовні варіанти особових імен, сімейно-родові й родичівські іменування, ніки та псевдоніми) системи іменування. Склад останньої не регламентований і не вирізняється стабільністю. Назва особи в неофіційній ситуації передбачає якнайточнішу її ідентифікацію для диференціації серед інших і включає суб'єктивний фактор вибору. Усі складники неофіційної системи іменування, окрім основних функцій, виконують і свої специфічні (в т.ч. і характеристики). Прізвиськами вважаємо такі неофіційні антропоніми, яких набуває особа в колективі відповідно до якоїсь характерної риси, випадку з життя, аналогії та под. з метою виокремлення серед інших або на основі її офіційної назви. Прізвиська семантично мотивовані, мають емоційне забарвлення. Окремим видом прізвиськ вважаємо групові (соціогрупові та колективно-територіальні). Група – це «кілька осіб..., що знаходяться разом, близько один біля одного» або «сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею і т. ін.» [1, с. 182]. Групові антропоніми – це власні назви групи людей, об'єднаних за якоюсь ознакою в спільноту... [2, с. 41]. П. Чучка груповим прізвиськом називає таке неофіційне іменування, носієм якого є не тільки один якийсь індивід, а декілька членів колективу, група, вважаючи, що вони «об'єднують людей за родинними зв'язками» або «служать для називання людей за місцем проживання чи за якимись виробничими зв'язками» [3, с. 166].

Групові прізвиська – це назви груп людей, об'єднаних спільною діяльністю, інтересами або ж спільністю проживання.

Соціогрупові стосуються переважно реалізації осіб як особистостей у соціумі, номінують групи осіб у відношенні до інших членів спільноти. Колективно-територіальні іменування описано у працях Г. Бучко та Д. Бучка, М. Микитин-Дружинець, А. Міхіної, М. Наливайко, П. Поротникова, Г. Сенік, П. Чучки, Н. Шульської та ін.

Груповими прізвиськами на Тернопільщині номіновані: 1) брати / сестри: *Бамбетлі* (нерозумні, тупі), *Гоко і Сєко* (Ігорко і Василько), *Дундуки* (дурні), *Зайчики* (мають схожу ходу до ходи тварини) *Мареничі* (дві сестри і брат), *Мелкі* (міцні), *Панянки* (доглянуті), *Рижики* (руді), *Стаканчики* (алкоголіки), *Цапи* (хвальки); 2) друзі / подруги: *Білочка і Горішок*, *Свята трійця*, *Сіамські близнюки*, *Тюльки* (нерозлучні), *Юристи* (хотіли вступати на юридичний факультет), *Чіп і Дейл* (дуже дружні, як герої мультфільму «Чіп і Дейл»); 3) кілька членів сім'ї: *Завод* (займаються виготовленням самогону), *Малярі* (працюють малярами), *Півник і Курочка* (чоловік та дружина носять яскравий одяг). Інколи одне і те ж неофіційне іменування у різних колективах має різні мотиви, наприклад *Клички* (брати-забіяки) і *Клички* (друзі, що займаються спортом).

За структурою групові назви найчастіше мають форму множини, рідше – однини, зрідка – стійкого словосполучення: *Ластівки*, *Завод*, *Махно*, *Сіамські близнюки*; серед групових часто вживаються парні назви: *Півник і Курочка*.

Різновидом соціогрупових назв є вживання відапелятивних означень групи осіб за місцем праці: *Контора*, *Сільрада*, *Ферма*, *Пекарня*, *Цегольня*, *Бригада*, *Ланка*, *Школа*, *Садок* і т. ін. Такі групові назви присутні майже в кожному антропоніміконі, де наявні зазначені інституції.

Отже, соціогрупові прізвиська на Тернопільщині (у межах сільського населення) номінують осіб (кількох членів родини або сім'ї, друзів) у відношенні до інших членів колективу і не відзначаються поширеністю (становлять 1,2 % від усіх досліджуваних прізвиськ Тернопільщини).

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І. К. Білодід та ін.] – К.: Наук. думка, 1970-1980. – Т. I-XI. – Т. 2.
2. Словник української ономастичної термінології / [уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В.]. – Харків: Ранок-НТ, 2012. – 256 с.
3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: [монографія] / Павло Чучка. – К.: ТОВ «Папірус», 2008. – 671 с.

УДК 81:08

*Дідух В.Д., Рудяк Ю.А., Ладика Р.Б.
м. Тернопіль*

МОВНЕ ПИТАННЯ ТА ІВАН ПУЛЛОЙ

Російський уряд, керуючись шовіністичною ідеологією, неухильно провадив політику русифікації українців всілякими можливими законами і приписами щодо української мови. Серед них найзловіснішим став „Валуєвський циркуляр” 1863 р., у якому, зокрема, було відзначено: „...Обучение во всех без изъятия училищах производится на русском языке и употребление в училищах южнорусского языка нигде не допущено”.

На захисті української мови стояв і український фізик світового рівня, професор експериментальної і технічної фізики Німецької вищої школи у Празі Іван Пуллоу. У листі від 12 лютого 1905 р. до дійсного тайного радника Кобеко, директора царської публічної бібліотеки і президента спеціальної комісії, що мала переглянути цензурні закони, І. Пуллоу просив винести на розгляд комісії такі питання:

1. Скасувати царський указ від 18 травня 1876 р.
2. Допустити українську мову на Україні в урядах і школах, у виданнях преси і на всіх царинах наукової і літературної праці.
3. Дозволити для ввозу в Росію наукових видань товариства імені Шевченка у Львові.
4. Дозволити для ввозу Біблії на українській мові.” [1, 338 – 339].

Іван Пулуй, стурбований долею українців, які у результаті Російсько-Японської війни попали в полон, надсилає 5 лютого 1905 р., такого листа японському генералу Ногі: „ Між полоненими російськими солдатами, які зараз перебувають інтерновані в Японії, буде немало з України (Південної Росії). Спонуканий бажанням справити цим полоненим радість, ласкаво прошу Вашу величність, дозволити органам британського і заграничного Біблійного товариства розповсюджувати Святе Письмо українською мовою між солдатами. Надіючись на гуманність японців, сподіваюся, що ваша Величність сповнить моє прохання. Остаюся з виразом найвищої пошани

Професор доктор

Іван Пулуй”.

Незабаром, 20-го травня, Іван Пулуй отримав відповідь із японського бюро, яке завідувало російськими полоненими, яка закінчувалась словами: „От имени генерала Ноги бюро имеет честь известить Вас, что желание может быть исполнено и назначения Вами книги для несчастных пленных можете выслать на адресу бюро в Токио.”

Як повідомляла львівська газета „Діло”, №107, 1905 р., професор І.Пулуй пожертвував 1000 екземплярів збірника псалмів, а біблійське товариство вислало їх парохомом „Гамбург-Кобе”. Ці псалми будуть роздані безкоштовно полоненим українцям, і можна собі уявити, -додає газета, яку радість принесе полоненим ця книжка на рідній мові, яка заборонена для них на Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збожна О. Пулуй І. Листи. – Тернопіль : Воля, 2007, 543 с.

Мельник Т. П.
м. Тернопіль

МЕДИЧНІ ІНТРОДУКТИВИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНІЙ ПРАКТИЦІ 20-30 РР. ХХ СТОЛІТТЯ

Лексика як основна частина мовної системи безпосередньо пов'язана з дійсністю. Словниковий склад постійно зазнає змін, накопичує нові мовні ресурси для адекватного вираження перетворень, які відбуваються в житті народу. Так було і в першій третині ХХ століття.

У 20-30 рр. ХХ ст., який науковці називають початком унормування української мови на наукових підставах, спостерігаємо тенденцію до зростання кількості запозичень. Це детерміновано відкритістю мовної системи, пошуком нових лексичних засобів на позначення предметів, явищ та процесів. Іншомовні слова запозичуються навіть тоді, коли в цьому немає нагальної потреби, оскільки існують власні семантичні еквіваленти. Як результат, у кодифікаційних джерелах представлено синонімічні пари слів, до яких належать власне національні одиниці та запозичені, пор.: *komplіkaція, ускладнення* (Російсько-український словник 1924-1933 рр. Далі — РУС-24-33, II, с. 305), *дистильовання, перегін* (РУС-24-33, I, с. 948), *конфіденційний, таємний* (РУС-24-33, II, с. 152), *резонатор, підсилювач* (РУС-24-33, с. 411).

У лексикографічних працях 20-30 рр. ХХ ст. простежуємо поширення пуристичної тенденції, яка полягає в намаганні замінити запозичені слова штучно створеними національними відповідниками, пор.: *мікроскоп, дрібногляд* (РУС-24-33, II, с. 531), *малокров'я, блідниця* (РУС-24-33, с. 490), *координація, співрядність* (Практичний російсько-український словник, уклад. Г. Сабалдир, 1926. Далі – ПРУС-С-26, с. 152), *фермент, підчипка* (ПРУС-С-26, с. 415), *прес, давило* (ПРУС-С-26, с. 185) та ін.

У поповненні словникового складу української літературної мови велика роль належить термінологічним одиницям, найпомітніше місце серед яких займає медична термінологія. Це, наприклад, лексеми на позначення різних хвороб та пов'язаних із ними понять, які маркуються позначкою *мед.*

Констатуємо, що більшість інтродуктивів засвоєно мовною практикою українства, що відображено в сучасних лексикографічних джерелах, наприклад: *лімфаденіт* (РУС-24-33, II, с. 428) – *лімфаденіт* “запалення лімфатичних вузлів” (Словник української мови за ред. І. К. Білодіда, 1970 – 1980. Далі — СУМ, IV, с. 515); *лордоза* (РУС-24-33, II, с. 453) – *лордоз* “нормальний вигин у дорослої людини шийного і поперекового відділів хребта опуклістю вперед, який за певних умов може перетворюватися на патологічний” (СУМ, IV, с. 548); *лярингіт* (РУС-24-33, II, с. 471) – *ларингіт* “запалення слизової оболонки гортані” (СУМ, IV, с. 106); *контагій* (РУС-24-33, II, с. 312) – *контагій* “мікроорганізми, що є збудниками інфекційних хвороб” (СУМ, IV, с. 267); *каріоз* (РУС-37, с. 274) – *карієс, каріоз* “руйнування тканини кістки, зуба внаслідок запально-дистрофічних процесів, що відбуваються в них; *ліпома* (РУС-37, с. 324) – *ліпома* “доброякісна пухлина, що розвивається з жирової тканини” (СУМ, IV, с. 521); *паротит* (РУС-37, с. 503) – *паротит* “запалення коловушної залози” (СУМ, VI, с. 76).

Розширення тематичної групи медичної лексики відбувається також за рахунок слів із галузі хірургії (у лексикографічних реєстрах 20-30 рр. ХХ ст. терміни вживаються з позначкою *хірург.*), наприклад: *літотомія* (РУС-24-33, II, с. 432) – *літотомія* “хірургічний розтин сечового міхура з метою видалення конкрементів” (Великий тлумачний словник сучасної української мови, уклад. В. Т. Бусел, 2001. Далі — ВТС, с. 623), *літотрипсія* (РУС-24-33, II, с. 432) – *літотрипсія* “каменедроблення. Операція подрібнення каменів у сечовому міхурі за допомогою спеціальних інструментів” (ВТС, с. 417).

Таким чином, термінологічні одиниці істотно розширили межі лексичного фонду сучасної української літературної мови. Поява нових термінолексем у кодифікаційних реєстрах 20-30 рр. ХХ ст. детермінована швидким розвитком науково-технічного прогресу, контактуванням з іншими державами та використанням їхніх досягнень у різних сферах суспільного життя.

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ ТЕКСТІВ ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ

Синтаксична система української мови – це складна структурна частина граматики, що характеризується багатством форм та моделей для забезпечення функціонування мови в усіх сферах суспільного життя.

Специфіку синтаксису ділових паперів визначає перевага писемної форми реалізації, а також мовні та логічно-змістові вимоги до текстів документів (точність, чіткість, логічність викладу думки).

Порушення синтаксичних норм, а саме: порушення прямого порядку слів, неузгодження підмета з присудком, неузгодження означень та прикладок – власних назв, недотримання принципів граматичного керування та принципів побудови речень призводять до реалізації граматично неправильних висловлювань.

До основних синтаксичних норм мови професійного спілкування належить прямий порядок слів у реченні. З цією стилістично-синтаксичною категорією пов'язують чіткість, виразність, логічність змісту документа. Наприклад: *Всебічне, об'єктивне вивчення цих явищ представляє перспективну проблему. Ми проаналізували забезпеченість дезінфікуючими засобами ЛПЗ м. Івано-Франківська та Івано-Франківської області.*

Невиправдана інверсія та порушення прямого порядку слів призводять до недотримання принципів побудови речень, ускладнюють сприйняття змісту документа, можуть стати причиною непорозуміння.

До складних випадків синтаксичного узгодження належить узгодження підмета з присудком при виборі числа іменника. Наприклад, присудок вживають у формі однини, якщо:

1) присудок у препозиції щодо групи підмета: *Остаточню з'ясувалось багато питань щодо видруку журналу «Проблеми екології та медицини»;*

2) у ролі підмета виступає іменник з кількісним значенням: *Частина членів редколегії висловила зауваження стосовно назв методів дослідження.*

У формі множини присудок вживають, якщо:

1) друга частина підмета багатоконпонентна: *Група професорів, доцентів та викладачів висловили незгоду з прийнятою ухвалою;*

2) підмет чи присудок виражені однорідними членами: *Кафедра патологічної анатомії та кафедра загальної хірургії співпрацюють з Полтавською обласною клінічною лікарнею ім. М. В. Скліфосовського;*

3) присудок розміщено віддалено від підмета: *Шість тем, які були подані на розгляд, затвердили комісією;*

4) підмет виражений приименниковим сполученням іменника в називному відмінку з іменником в орудному відмінку: *Завідувач з асистентом провели додаткове дослідження.*

Нерідко в текстах офіційно-ділового стилю використовують паралельні форми однини і множини для вираження присудка. Наприклад, якщо:

1) до складу підмета входять слова більшість, меншість, ряд, частина, кілька: *Кілька викладачів суміжних кафедр подало (подали) на затвердження теми кандидатських дисертацій;*

2) до складу підмета входять збірні числівники: *Двоє членів комісії взяло (взяли) участь в обговоренні наукових тем кафедр.*

Труднощі становить і узгодження підмета з присудком при виборі роду іменника. Такий тип порушень синтаксичних норм є типовим для офіційно-ділового мовлення. Слід пам'ятати, що цей тип узгодження зумовлений лексико-граматичними чинниками. Наприклад:

1) присудок узгоджують і в чоловічому, і в жіночому роді з підметами-іменниками чоловічого роду на позначення професій, вчених знань, посад жінок: *ректор проінформував і ректор проінформувала; директор наголосив і директор наголосила;*

2) узгоджують присудок в роді та числі з підметами, що виражені невідмінюваними іменниками, аббревіатурами або

сполукою загальний іменник + власна назва: *Гостинне Батумі приймало* учасників семінару. *УТ транслювало* репортаж про великий досвід морфологічних досліджень Інституту зоології НАН України. *Журнал «Вісник проблем біології і медицини» публікує* результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Складними випадками узгодження є узгодження означень та прикладок – власних назв. Тому при укладанні текстів документів необхідно пам'ятати, що іменники на позначення професій, посад жінок узгоджують за граматичним принципом (*наш міністр відповіла, наш проректор доповіла*); у прикладках з двома відмінюваними компонентами рід визначають за словом, яке має ширше значення (*музей-квартира; виставка-продаж; довідка-рахунок*); прикладки – назви міст, сіл, річок, озер, островів тощо узгоджують в усіх відмінках із родовою назвою (*місто Львів, до міста Львова*); назви країн, зарубіжних республік узгоджують, якщо вони мають форму жіночого роду (*до республіки Болгарії*).

Частотними є порушення в побудові словосполучень, що пов'язані зв'язком *керування*. Основні порушення принципів граматичного керування, пов'язані зі своєрідністю цього виду синтаксичного зв'язку. Укладаючи текст документа, слід пам'ятати, що деякі дієслова мають паралельні форми, як-от: повідомляти (*кому*) Вам – повідомляти (*кого про що*) Вас про факти; адресувати (*кому*) опоненту – адресувати (*до кого*) до опонента.

До складних випадків синтаксичного керування належить вживання перехідних дієслів з часткою *не*, які керують іменником здебільшого в родовому відмінку (*не викликає сумніву, не вживати заходів, не виконувати доручень*).

Порушенням принципів граматичного керування також є:

1) вживання іменників і займенників у невідповідній відмінковій формі (*дякую Вас* замість *дякую Вам; подякувати лектора* замість *подякувати лектору; опанував методом* замість *опанував метод; оволодівати мовою* замість *оволодівати мову*);

2) перенесення граматичних ознак слів російської мови на слова української мови (*доглядати за хворим* замість *доглядати хворого; не звертати увагу* замість *не звертати уваги; відповідно*

вимогам замість відповідно до вимог; у минулому році замість минулого року);

3) помилкове вживання прийменника *по* замість прийменників *за, з, про, на, у, через, для, під, як, щодо, над* (лікар *по* освіті – лікар *за* освітою; *по* цій причині – *з* цієї причини; *дискутувати по* нових тендерах – *дискутувати про* нові тендери; *по* заказу – *на* замовлення; *телефонує по* вихідних – *телефонує у* вихідні; *відпустка по* хворобі – *відпустка через* хворобу; *по* догляду за пацієнтом – *для* догляду пацієнта; *не по* силам – *не під* силу; *по* дослідженню вченого – *як* дослідив вчений; *вказівки по* плануванню – *вказівки щодо* планування; *працювати по* другому розділі – *працювати над* другим розділом).

Типовими порушеннями принципів побудови речень у мові ділових паперів є також:

1) введення означуваного слова всередину дієприкметникового звороту: *Рада взяла до уваги отримані результати у дослідженнях*. Замість: *Рада взяла до уваги результати, отримані у дослідженнях*;

2) недоречне вживання дієприслівникових зворотів, неузгодження їх із присудком: *З'ясувавши взаємозв'язок між цими подіями, смуток огортає мене*. Замість: *Смуток огорнув мене, коли я з'ясував взаємозв'язок між цими подіями*;

3) займенникове подвоєння присудка: *Професор О. М. Григорчук – він талановитий науковець, педагог і лікар*. Замість: *Професор О. М. Григорчук – талановитий науковець, педагог і лікар*.

Дотримання синтаксичних норм відповідно до «Українського правопису» та чинних державних стандартів офіційно-ділового стилю засвідчує культуру усного та писемного мовлення фахівця та сприяє налагодженню ефективного професійного спілкування.

НАРОДНА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ПНЕВМОНІЇ У ГОВІРКАХ ПІДГАЄЧЧИНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Медична лексика, зокрема лексика народної медицини українських говірок, тривалий час майже не вивчалась. Важливі відомості про народну медичну лексику можна знайти у працях етнографів та медиків, що писали про народну медицину взагалі, описували народні назви, способи і засоби лікування окремих хвороб.

Лексика народної медицини уже була предметом дослідження мовознавців (праці Я. Ю. Вакалюка (Івано-Франківщина), В. М. Баденкової (Північне Причорномор'я), В. М. Мойсієнка (Полісся), О. В. Вікторіної (Дніпро-Бузьке межиріччя), О. Б. Петрової (увесь ареал української мови), А. А. Берестової (Слобожанщина), О. Ф. Миголинець (Закарпаття), О. С. Стрижаковської (Буковина) та ін.

У підгаєцьких говірках на позначення пневмонії вживаються такі назви: *пне^умо^н'їя* (Підг., Боків, Шумл., Угрин., Яблун., Завал., Заст., Мирне, Білокр., Литв., Стар. Литв., Рудн., Лиса, Носів, Верб., Голг., Мозол., Пан., Попл., Степ., Соняч., Новос., Юстин., Сільце, Гнил., Черв., Затур., Муж., Михайл., Серед., Вага, Галич, Гол., Вол., Заг., Стар. М., Бронгал.), *за'пали^ен'е^н* (Боків, Шумл., Угрин., Яблун., Завал., Литв., Стар. Литв., Рудн., Лиса, Носів), *за'пали^ен'а ли'ген'* (Підг., Угрин., Яблун., Завал., Заст., Мирне, Білокр., Верб., Голг., Мозол., Пан., Попл., Степ., Соняч., Новос., Юстин., Сільце, Гнил., Черв., Затур., Муж., Михайл., Серед., Вага, Галич, Гол., Вол., Заг., Стар. М., Бронгал.), *запал'ин'а ле^ж'к'їю* (Верб., Голг., Мозол., Пан.), *запал'итиси (-са)* (Попл., Степ., Соняч., Новос., Юстин., Михайл., Вага, Бронгал.), *гал'епове за'пали^ен'е^н* (Литв., Стар. Литв., Рудн., Лиса).

Більшість підгаєцьких народних назв для пневмонії відбиває “запальний” характер хвороби і, очевидно, не випадково, якщо зважити на те, що на Підгаєччині є навіть спеціальна

дієслівна форма на позначення запалення: *запа'литиси* (-са) 'захворіти на запалення легенів'. З таким значенням дієслово засвідчено у словнику Желехівського [Желех. I, с. 261], а також у словнику Вікторіної, див. *запа'литися* 'набути стану запалення' [СЛФВ, с. 132].

За'пали'н'е" як назва пневмонії, що вживаються в підгаєцьких говірках, є віддієслівним утворенням від *запа'литис'а* зі значенням 'захворіти на запалення'. Подібна назва простежується в сусідніх гуцульських говірках: *за'палині*, рідко *запа'ліні* 'запалення легень; пневмонія' [СГГБ, с. 75], *запа'ліні* 'запалення легких' [СсМ, с. 340]. Співвідносною з дієслівною назвою *запа'литис'а* є похідна форма *запа'лений* 'хворий на запалення легенів'. Усі вони є означальними назвами у стосунку до враженого хворобою органа людини, вжитими абсолютивно, без назви органу. Водночас ряд назв для пневмонії в підгаєцьких говірках є описовими, в яких основним компонентом є назва органу – *легені*, а означальний компонент містить вказівну на запальний характер захворювання, пор. *запалин'е"* *леґ'кого*, *запалин'а лиген'*, *запал'ин'а леґ'к'іу*.

Назва *гал'епове за'пали'н'е"* утворена від лексеми *гал'епове* 'швидке' – похідне утворення від *гал'оп* – запозичене з німецької або французької мови; нім. *Galopp* походить від фр. *galop*, утворене від дієслова *galoper* «стрибати, галопувати» [ЕСУМ, I, с. 461]. Зазначена лексема є вузьколокальною номінацією, яку крім кількох населених пунктів Підгаєччини, ніде більше не засвідчено.

Розглянута лексика досить різноманітна і відносно унормована. Її розвиток визначають не лише запозичені елементи, але й чимала кількість назв, створених на власній національній мовній основі. Взагалі засвоєння офіційної літературної медичної термінології – процес довготривалий і складний. Він залежить від культурного рівня розвитку суспільства, від обізнаності з медичною термінологією та медициною взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012.

2. Желех. – Желехівський Є. Недільський С. Малорусько-німецький словар: у 2-х т. / Фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. – Мюнхен, 1982. – 1126 с.

3. СГГБ – Негрич М. – Скарби гуцульського говору: Березови / Микола Негрич. – Львів: Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.

4. СсМ – Горбач О. Південна буковинсько-покутська говірка с. Милешовець бл. Радовець // Олекса Горбач. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикографія (фотопередрук). – Мюнхен, 1997. – С. 324 – 376.

5. СЛФВ – Вікторіна О.М. Словник лексики та фразеології Кіровоградщини / відп. ред. В.В. Лучик. – Кіровоград: Центр. – Укр. вид-во, 2006. – 436 с.

УДК 811.161

*Свистун Н. О.
м. Тернопіль*

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ
СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ПІДРЯДНИМИ
НАСЛІДКОВИМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛІНИ
КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО
САМАШЕДШОГО»)**

Багата на виражальні засоби, українська мова має велику кількість найрізноманітніших синтаксичних утворень, здатних із точністю оформити найскладніші думки й почуття людини. Важливу роль у синтаксисі сучасної української мови відіграють різні види складнопідрядних речень, які служать досконалим засобом формування і вираження думки. Протягом усього періоду розвитку синтаксису як науки сформувалися різні підходи до вивчення системи основних синтаксичних одиниць, їх структури і семантико-синтаксичних відношень. На сьогодні дослідники особливого значення надають вивченню текстотвірного потенціалу речень. Власне, у художньому тексті й виявляються виражальні можливості та функції складнопідрядних речень, які беруть безпосередню участь в його формуванні та оформленні композиції.

Об'єктом нашого дослідження стали складнопідрядні речення з підрядними наслідковими, які виражають значення прямої зумовленості. У сучасній науці подібні конструкції перебували у колі дослідницьких зацікавлень багатьох науковців, серед яких І. Вихованець, А. Загнітко, К. Городенська, О. Пономарів, А. Квашук, І. Слинько, К. Шульжук. У таких реченнях підрядна частина вказує на наслідок того, про що йдеться в головній. Від головної до підрядної не можна поставити запитання. Засобом зв'язку виступає складений сполучник *так що* [2]. В аналізованому романі Ліни Костенко цей різновид речень представлений так: *Діапазон гіршого у нас безмірний, так що межі терпіння практично нема* [1, с. 10]; *У друга мого в Каліфорнії лабрадор, так що я в курсі собачих новин* [1, с. 119]; *До всього у них там якісь проблеми з приміщенням, так що її феміністки тимчасово перебазувалися в нашу квартиру* [1, с. 144].

Підрядна частина, що виражає наслідкові відношення, завжди є постпозитивною. У таких реченнях виражається пряма результативна зумовленість, але вона, на відміну від цільових, реальна, а не гіпотетична. У складнопідрядних реченнях із наслідковою підрядною частиною існує зумовлена змістом взаємозалежність обох частин. Такі речення бідні на видозміни, мають постійний порядок підрядних частин – це постпозиція підрядної частини: *Одначе на Сході Змія символізує добро і мудрість, так що у рік Змії обіцяють всілякі позитивні події...* [1, с. 73]; *У Великій Британії вже дозволено клонувати людські ембріони, так що можна буде замовити клон* [1, с. 283]. Розчленування сполучника *так що* можливе не в усіх випадках і веде до зміни типу складнопідрядного речення, внаслідок чого перший компонент *так* стає співвідносним словом у головному реченні (пор.: *Теплий туман слався по полю так, що дерева потопали в ньому*).

Загалом складнопідрядні наслідкові речення зі значенням прямої зумовленості у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» складають 5 % від усіх видів складнопідрядних речень розчленованої структури, проте вносять неповторний колорит у творчу манеру письменниці та відіграють важливу роль у мові її твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
2. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови / Каленик Федорович Шульжук. – К.: Видавничий центр «Академія». – 408 с.

*Тишковець М.П.
м. Тернопіль*

НАЗВИ КОНТАКТІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ У МОВНІЙ ПРАКТИЦІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ВНЗ

Науково-технічна зміна сучасного суспільства надзвичайно активізувала процес збагачення онімної лексики. Сьогоднішня антропонімійна система поповнилася такими назвами: ергоніми (власні назви для позначення усіх відомих об'єднань людей) [1, с. 211], логіноніми (вид антропоніма, віртуальна власна назва користувача електронної скриньки в інтернеті, адресата (адресанта) електронної пошти, офіційно зареєстрована інтерпровайдером), [Бучко. Словник укр ономаст термінології, 114], прагматоніми (власна назва одиничного виробу, предмета побуту) [2, с. 152] та ін. Ці та інші найменування активно уживаються у лексиконі кожного із нас. Сучасна молодь, мабуть, не зможе назвати багатьох німецьких ойконімів чи антропонімів, проте добре відомими для них стали німецькі фірмоніми типу ADIDAS, BOSCH, BMW та ін. Ось чому нас зацікавило дослідження назв контактів мобільного зв'язку молодих людей.

Досліджувані найменування зараховуємо до неофіційних власних назв. Такі оніми, як і більшість прізвиськ, вуличних варіантів прізвищ, більшість мікротопонімів, місцеві форми топонімів, багато гідронімів та ін. є офіційно не затвердженими і вторинними новоутвореннями, які сформувалися на базі уже існуючої онімної номенклатури.

Джерелом нашого дослідження послужили назви мобільного зв'язку студентів першого курсу Тернопільського

державного медичного університету імені І.Я. Горбачевського. Нами зібрано 357 таких наймень.

Найчисленнішу групу досліджуваних назв становлять імена – 109 найменувань. Близько 20 відсотків виявлених назв – це повні імена людей. Кількісно більшу групу становлять варіанти наймень людей. Найчастіше у контактах молодь записує усічені, усічено-суфіксальні та суфіксальні форми: *Андрійко, Артемко, Артик, Віка, Вікуся* (<Вікторія), *Іваночка, Івашка* (<Іванна), *Іра, Катря, Макс, Марієчечка, Масяня* (<Марія), *Нелька, Оленка, Олюня, Ромчик, Славко, Сяня* (<Оксана) та ін. Як бачимо, у контактах мобільного зв'язку молоді люди використовують ті варіанти імен, які характерні для українського іменника. Однак знаходимо й ряд іменних форм неукраїнського вживання: *Андрюха, Анюта, Аркаша, Вадім, Ваня, Венік* (<Веніамін), *Вова, Дімас* (<Дмитро), *Катюша, Лільок* (<Лілія), *Машенція* (<Марія), *Мішаня, Наташа, Русік* (<Руслан) і под.

Часто у контактах мобільного зв'язку юнаки і дівчата записують назви, що складаються з прізвища та імені або імені та прізвища, або імені й імені по батькові. Переважно так записують найменування маловідомих людей, вчителів, викладачів або ровесників, з якими недавно познайомилися. Нами виявлено ряд назв типу «ім'я + прізвище», що позначають друзів чи однокласників. Елементом «свояцтва» у таких випадках виступали демінутивні форми імені: *Антоха Єрьома, Вася Мельничук, Вітя Лисюк, Вітька Грицко, Ксюша Сорока, Маша Коваль, Петя Дорогенький* та под.

Цікавою, на наш погляд, є група найменувань контактів мобільного зв'язку, які позначають імена людей і вказівку про належність їх до певної професії, роду занять, місця проживання, стосунку до окремої соціальної групи та ін.: *Брови Марта* (майстер корекції брів), *Валерія салон краси, Ед 2* (однокурсник з 2 групи), *Ксюша війки* (майстер нарощування вій), *Ліля футбол* (дівчина, з якою грала у футбол), *Максік музикант* (друг, який має музичну освіту), *Місько автобус* (водій автобуса), *Мозкоправ Олександр* (лікар-психіатр), *Оксана стомат* (лікар-стоматолог), *Ромко Особа* (друг брата, який у всьому допомагає), *Світлана Смайл* (подруга, яка багато посміхається), *Христя Спорт* (дівчина, з якою займається спортом). Найбільше серед таких назв є найменувань,

пов'язаних із місцем проживання молоді або їхніх сусідів по кімнаті чи власників помешкань, у яких студенти винаймають житло: *Ірка Сусідка, Катя Сусідка, Мирослав Квартира, Настя кімната, Оксана Гуртожитська, Оксана квартира, Оля квартира, Света Хазяйка, Хазяйка Іра* та ін.

Окремо слід відзначити назви на позначення рідних людей. Молодь із ніжністю і любов'ю ставиться до своїх родичів, про що свідчать позначення їх у контактах мобільних телефонів: *Бабка, Бабуня, Бабуся, Бабця Женя, Братішка (брат), Вуйко, Дід, Дідо Зеник, Дідусь, Дядя, Мама, Мамусетко, Мамуся, Матисуа, Татко, Тато, Тьотя, Стрийко* та ін.

У досліджуваному матеріалі виявлено біля 40 назв-прізвиськ, якими позначають переважно друзів, одногрупників, однокласників, близьких людей: *Белий* (хороший друг), *Бобіта* (знайомий), *Буга* (друг), *Вальс* (тренер танців), *Гачок* (друг), *Жулік* (сусідка по квартирі), *Історик* (репетитор з історії), *Ірка Шкірка, Колбаса* (однокласниця), *Йожик* (друг Дмитро Іжаковський), *Кальян* (однокласник, душа компанії), *Карінка* (одногрупниця Юлія Каріна), *Кера* (класний керівник), *Ковдрочка* (однокласниця на прізвище Ковдрин), *Кокс* (подруга на прізвище Кокітко), *Конопля* (одногрупниця Зоряна Конопельська), *Малюточка* (сестра), *Мамонт* (друг), *Моя Принцеска* (найкраща подруга) і под.

Таким чином, назви контактів мобільного зв'язку – це ще одна група сучасної онімної лексики, у якій відображено не тільки імена та прізвища носіїв зв'язку, але й віддзеркалено певну характеристику денотата, приналежність його до окремої соціальної групи, а також ставлення до нього номінатора. Здійснена розвідка актуалізує майбутні дослідження у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л., Чуба К. Фірмоніми міста Києва // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – Вип 1 (16). – С. 210-221.

2. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Д.Г Бучко, Н.В. Ткачова. – Харків : Ранок-НТ, 2012. – 256 с.

**ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
МОВИ. МОВНА НОРМА І МОВНА ПРАКТИКА.
ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ**

УДК 378.147.

*Боднарюк Л. Л.
м. Івано-Франківськ*

**АНКЕТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО
ЕКСПЕРИМЕНТУ У ДОСЛІДЖЕННІ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ФАХОВОМУ МОВЛЕННЮ**

Педагогічний експеримент у медичному ВНЗ являє собою комплекс спеціально організованих методів дослідження навчальної діяльності викладачів і студентів з метою перевірки теоретичних аспектів та обґрунтування заздалегідь розроблених наукових припущень.

Анкетування як метод констатуючого експерименту допомагає за найкоротший термін отримати високий рівень масовості дослідження з метою виявлення як позитивних, так і негативних сторін досліджуваної наукової проблеми.

Анкетування щодо вивчення якості навчання студентів-іноземців фаховому мовленню за наявною методикою охоплює опитування студентів-інокомунікантів I-IV курсів і ґрунтується на вирішенні наступних завдань: визначення ступеня вмотивованості студентів-іноземців щодо вивчення фахового мовлення та найбільш ефективних форм співпраці викладачів і студентів в процесі навчання; дослідження готовності студентів-іноземців I-II курсів до вивчення професійно орієнтованого мовлення; з'ясування думки студентів III-IV курсів та викладачів щодо ефективності наявної методики викладання фахового мовлення; доведення необхідності вивчення студентами-іноземцями професійного мовлення з початкових курсів та дослідження переваг і недоліків щодо цього.

Анкетування студентів та викладачів щодо якості навчання фаховому мовленню студентів-іноземців як частина педагогічного експерименту дисертаційної роботи дозволить розробити методичку викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням для студентів-іноземців» та забезпечити її якісне викладання у медичних ВНЗ.

*Зевако В. І.
м. Тернопіль*

МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ФОРМ МІСЦЕВОГО ВІДМІНКА СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Однією з найважливіших і одночасно найскладніших для засвоєння української мови як іноземної є категорія відмінка, оскільки вона поєднує семантичні, морфологічні та синтаксичні характеристики.

Опанування відмінкових форм здійснюється через мовленнєву практику, в якій поєднуються знання фонетики й лексики: не засвоївши звукові особливості та певний лексичний запас української мови, студент не зможе реалізувати граматичні знання, зокрема про відмінкові форми.

Під час вивчення форм місцевого відмінка (це відбувається на другому курсі) увагу, перш за все, звертаємо на такі особливості.

1. Місцевий відмінок виражає місце або час дії: живу *в Тернополі*; навчається *в університеті*; зустріч *о сьомій годині*.

2. Слова у місцевому відмінку завжди вживаються з прийменниками. Найчастіше це прийменники *у (в), на* або *ж* (для позначення часу) *о*: навчаюся *в* медичному університеті; пацієнт *на* операційному столі; екзамен відбудеться *в* першій аудиторії *о* дев'ятій годині.

3. У іменниках жіночого роду з основою на задньоязиковий відбувається чергування *к, г, х) // ц, з, с*: клініка – у клініці, книга – у/на книзі, стріха – на стрісі.

Подібний процес відомий студентам з теми «Давальний відмінок». Для повторення й закріплення виконуємо тренувальні вправи.

Вправа 1. Спишіть речення, розкриваючи дужки. Слова з чергуваннями підкресліть.

1. Біль локалізується у (ділянка) печінки. 2. Вітаміни беруть участь в (утворення) ферментів. 3. Вітамін С є в (шипшина, чорна смородина, журавлина, капуста, цибуля, картопля). 4. Вітамін А міститься переважно у (тваринна їжа). 5. Багато вітаміну А в (морепродукти, вершкове масло, ячні жовтки, печінка, нирки). 6. Вітаміни групи В містяться в (шпинат, капуста, цибуля, морва, квасоля, соя). 7. Потрібний препарат є в (сусідня аптека). 8. Іноземні студенти були на (практика) в (міська поліклініка). 9. Друга міська лікарня знаходиться на (вулиця) Купчинського. 10. У (профілактика) захворювань нирок важливу роль відіграє правильне харчування.

Вправа 2. Утворіть речення з формами місцевого відмінка від медичних термінів.

Діагностика, профілактика, нирка, рука, селезінка, слизова оболонка, пластика, кістка, гомілка, кишка, лихоманка.

4. Іменники чоловічого роду, що закінчуються на *-к* (*парк*) та середнього роду із суфіксом *-к-* (*ліжка*), у місцевому відмінку мають закінчення *-у*: *парк – у парку, ліжка – на ліжку*. Але: *урок – на уроці*.

Вправа 3. Прочитайте речення, розкриваючи дужки. Випишіть у зошити й запам'ятайте слова з чергуваннями.

1. Токсини накопичуються в (печінка, селезінка, кістковий мозок, щитовидна залоза, лімфовузли) та (інші органи і тканини). 2. Велике значення для процесів *травлення в (шлунок)* має соляна кислота. 3. У (часник) міститься багато вітамінів. 4. У (перелік) медичних виробів є прилади клінічної лабораторної діагностики. 5. Біль у (поперек) виникає періодично. 6. Наші студенти живуть у (цей гуртожиток). 7. Хліб лежить на (білий рушник). 8. Влітку ми з братом були в (Ірак). 9. У (підручник) багато цікавих матеріалів. 10. У нашому (містечко) багато квітів.

5. Прийменники *на* або *у* використовуються не лише в місцевому, але й знахідному відмінках, тому потрібно диференціювати їхні значення. У місцевому відмінку ці

прийменники вживаються для позначення місця. *Де я? – Я в кімнаті; у знахідному відмінку – для позначення напрямку руху. Куди я йду? – Я йду в кімнату.*

Вправа 4. Прочитайте речення, поставте запитання до виділених іменників з прийменниками *в (у)*, визначте відмінок. Слова у формі місцевого відмінка випишіть у зошити.

1. Симптоми захворювання серця – біль у *лівій руці, лівій лопатці, надчеревній ділянці*. 2. При ураженні діафрагми біль може локалізуватися у *потилиці*, при захворюванні гортані – у *вусі*. 3. Хворому запропонували прийти *в лабораторію*. 4. Термін «акомодація» був уведений у *фізіологію* В. Нерстом у 1908 році. 5. Анемія характеризується змінами у *формулі крові*. 6. Біль іррадіює в *праве плече і лопатку*. 7. Стерилізацію здійснюють у *спеціальному апараті*. 8. Вірусемія – це наявність вірусів у *крові*. 9. У *клітинах і тканинах* відбувається постійне розщеплення складних речовин на більш прості. 10. Студенти прийшли в *поліклініку*.

Вправа 5. Утворіть речення таким чином, щоб подані словосполучення мали форму знахідного і місцевого відмінків. Уживайте прийменники *у* або *в*.

Зразок. Студенти медичного університету ходять на практику *в другу міську поліклініку* (знахідний відмінок). У *другій міській поліклініці* (місцевий відмінок) розташований кабінет МРТ.

Друга міська поліклініка, Тернопільський медичний університет, університетська лікарня, військовий госпіталь, перша палата, вісімдесят друга аудиторія, наша студентська їдальня, п'ятий гуртожиток, чотирнадцята аптека, районна поліклініка.

Матеріали статті, творчо доповнені текстами для аналізу й іншими тренувальними вправами, сприятимуть кращому засвоєнню теми іноземними студентами.

ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

При вивченні іноземної мови важливим є ознайомлення з культурою народу-носія для кращого розуміння його мовної картини світу, яка є не віддзеркаленням екстралінгвальної дійсності, а її інтерпретацією.

Етнічна культура об'єктивується у різних мовних формах. Зокрема, в останні десятиліття особливо активізувалися наукові зацікавлення, пов'язані з характеристикою системи поетичних тропів як вербалізаторів національно-культурної свідомості. В україністиці інтерес до подібної проблематики розвивають праці І. О. Голубовської, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонка, М. В. Жуйкової, В. І. Кононенка, Л. В. Кравець, А. К. Мойсієнка, Т. В. Охріменко, Н. В. Слухай, Н. М. Сологуб, О. С. Таран та ін. Тропи як лінгвістичні одиниці, з одного боку, зумовлені особливостями народного світобачення, з іншого – фіксують етнокультурні та етноміфологічні уявлення. Тому цілком слушним вважаємо позицію М. Жуйкової щодо того, що образність мовних знаків є не лише лінгвістичним феноменом, а й лінгвокультурологічним [4]. Зауважимо, що у творах різних письменників сектор етнічно зумовлених значень тропейстики різний та визначається індивідуальними вподобаннями, авторським баченням, ступенем обізнаності з етнокультурою тощо. У цьому плані показовою є поетична спадщина І. Калинця.

Зауважимо, що залучення поетичних текстів, зокрема тих, що містять тропи – репрезентатори етнокультурних кодів, при вивченні, наприклад, синтаксичних одиниць, вимагає етнокультурного коментаря.

Іде до калини свататися місяць, / і дід поважно піде відчинять ворота [5, с. 29] – приклад складносурядного речення. Астронім *місяць* у складі персоніфікації презентує традиційний народнописаний образ місяця як уособлення коханого [3, с. 369]. Псевдототожність *місяць – хлопець (чоловік)* властива українській

міфопоетичній картині світу, в якій це небесне світило уявляється як істота, завданням якої було «заступати вночі Сонце», а також як «брат Сонця» і «брат Зорі», про що співається у піснях, зокрема колядках [2, с. 142-144]. У площину етнокультури спроектований також символічний потенціал фітоніма *калина*, яка у свідомості народу є символом духовного життя жінки, уособлює її дівочість, красу та кохання, заміжжя, радість і горе, родинні почуття [3, с. 269]. Антропонім *дід* в етнічній картині світу українців символізує «коріння роду» [3, с. 186-187], є «предком», «патріархом», «родоначальником», «старійшиною роду» [1, с. 153], тому часто виконує сакральні дії.

Таким чином, художні тексти, введені у структуру навчального матеріалу, не лише забезпечують засвоєння теми заняття, але й у супроводі з коментарем викладача формують у студентів уявлення про етнокультуру народу – носія мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
2. Гнатюк В. Нарис української міфології / В. Гнатюк. – Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 2000. – 263 с.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
4. Жуйкова М. В. Генеза образної предикації в етнолінгвістичному аспекті : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова», 10.02.02 «Російська мова» / М. В. Жуйкова; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 2009. – 36 с.
5. Калинець І. Зібрання творів : у 2 т. / І. Калинець. – К. : Факт, 2004. – Т. 1: Пробуджена муза. – 416 с.

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЙМЕННИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЙМЕННИКІВ СОЦІАТИВНОСТІ)

Прийменники соціативності – це службові слова-морфеми, що виражають відношення сумісності – супроводу, співвияву, відносно рівноправної співучасті в одній справі кількох суб'єктів або об'єктів дії.

Поділяючи українські власне-прийменники й прийменникові еквіваленти (далі – *еквіприйменники*) на три функційно-семантичні макрополя: просторове, темпоральне й логічне (за І. Вихованцем [2, с. 198-201, 216-226]), – у межах логічних прийменників виокремлюємо поле соціативності (сумісності) з вісьмома мікрополями. Соціативні відношення в прийменникових класифікаціях також визначають Г. Балабан, А. Загнітко [1, с. 60; 3, с. 124].

Загалом в українській мові виявлено 190 прийменникових одиниць, що вказують на соціативність (не включаючи варіантів), із них 58 кваліфіковано як власне-прийменники (напр., *з, разом з, сумісно з, у співпраці з, навпіл з, на чолі з, під керівництвом*), а 132 – як еквіприйменники (*невіддільно від, в унісон з, в опозиції з, під омофором, у сукупності, за ініціативою (за ініціативи)* тощо).

Прийменники соціативності активно функціують у професійному мовленні, за винятком деяких ненормативних форм і таких, що виразно презентують розмовний, художній або публіцистичний стилі.

Мета нашої наукової розвідки – виявити соціативні власне-й еквіприйменники, яких слід уникати, принаймні в науковому та офіційно-діловому функційних стилях.

Прийменникові одиниці на позначення соціативних відношень подаємо за мікрополями:

1) власне-соціативного значення: ненормативні й стилістично марковані власне-прийменники *обік з* (розм.); *обруч з* (розм.); *побіч* (розм.); *побіч з* (розм.); *понадруч з* (діал.), *понадручки з* (розм.); *сумежно* (*сумеж, сумеженно*) з (діал.) у професійних

текстах слід замінювати одиницями *обіч з, поряд, поряд з, поруч, поруч з, попідруки з, суміжно (суміж) з*;

2) соціативності – неподільного зв'язку: еквіпрійменники *лава в лаву з (заст.); на пару з (розм.); на спілку з (розм.); у сув'язі з (рідковживаний)* не мають нормативних і немаркованих варіантів, за потреби можливо вживати одиниці *у взаємодії з, у контакті з, у поєднанні з, у співавторстві з, у співдружності з, у співпраці з, у співробітництві з, у спілці з, у сполученні з, у сусідстві з, у тандемі з*;

3) паралельного зв'язку: замість еквіпрійменників *по боці (заст.); у (в) пандан з (заст.)* у професійному мовленні повинні функціювати одиниці *на боці, в унісон, в унісон з, у згоді з, услід (слідом) за*;

4) протиставного та зіставного зв'язку: власне-прійменники *навспіл з (діал.); наспіл з (заст.)* мають нормативний синонім *навіпіл з*;

5) соціативності – керівництва, заступництва, контролювання: еквіпрійменники *за проводом (заст.); під патронажем (кальк., заст.)* – у значенні заступництва (!) слід замінювати одиницями *під проводом, під патронатом*. Завважимо, що вживання *під патронажем* є нормативним у значенні «за умови організованого медичного обслуговування певних контингентів осіб у домашніх умовах», напр.: *Перитонеальний діаліз можна проводити вдома під патронажем медсестри*;

б) внутрішньої локалізації: власне-прійменники *з-межи (заст.), з-між (заст.), з-проміж (розм.), споміж (заст.); меж (діал.), меже (заст.); осередь (розм.), середи (заст.), середу (заст.)*, що вказують на середовище як на неподільну єдність, мають нормативні варіанти *з-поміж, між (межи), серед*;

7) соціативності – способу дії: замість еквіпрійменників *при участі (кальк.); при підтримці (кальк.); через посередництво (кальк.)* повинні функціювати одиниці *з участю (за участю, за участі), за підтримки (за підтримкою), за посередництвом (за посередництва)*;

8) соціативності – причини: ненормативними й стилістично маркованими є еквіпрійменники *з бажання (розм.); з веління (розм.), по велінню (кальк.); при допомозі (кальк.); з доручення (розм.); з ініціативи (розм.); по команді (кальк.); з наказу (заст.); з*

подання (розм.); за подачею (розм.), (з подачі) (розм.); з почину (розм.); з припису (розм.); з розпорядження (розм.); з уповноваження (розм.), натомість маємо варіанти, придатні до вживання в професійному мовленні: за бажанням (на бажання), за велінням, за допомогою (з допомогою), за дорученням, за ініціативою (за ініціативи), за командою (за командами), за наказом (за наказами), за поданням, за почином, за приписом, за розпорядженням, за уповноваженням.

На дотримання норм сучасної української літературної мови складові вищезазначених прийменникових одиниць у, з слід писати за принципами милозвучності, використовуючи також варіанти *в, зі, із*.

Таким чином, з-поміж 190 прийменників соціативності визначаємо 36 одиниць (18,9%), що є ненормативними, стилістично маркованими чи мають такі варіанти. Проте до кожного з цих власне- й еквіпрійменників можливо або дібрати синонімічний, або обрати нормативний, немаркований варіант.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабан Г.С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г.С. Балабан ; НАН України, Ін-т української мови. – К., 2007. – 283 с.+ 63 с. (дод.) – Бібліогр.: с. 218–283.

2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови / І.Р. Вихованець ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.

3. Загнітко А.П. Прийменники у структурі тексту: первинні і вторинні вияви / А.П. Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / ДонНУ ; [редкол.: А.П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – 2007. – С. 120–131.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Прийменникам належить важлива роль у комунікативній структурі висловлювання. Виражаючи смислові відношення між словами, прийменниково-відмінкові конструкції забезпечують правильність, доречність, точність висловлюваної думки, логічність викладу матеріалу. Правильне вживання прийменників є однією з умов оволодіння нормами сучасної української літературної мови та обов'язковою вимогою мовленнєвої культури.

Вибір прийменникових форм відповідно до умов спілкування і стилю викладу регулюють стилістичні норми. Щодо функціонування прийменників у різних стилях мовлення, то слід говорити «про велику частотність їх уживання, але різний ступінь комунікативної активності в них» [1, с. 87]. Для наукового стилю, що потребує аргументації авторської думки та виявлення причинно-наслідкових зв'язків, характерні складені похідні прийменники типу *на думку, на наш погляд, за повідомленням, зважаючи на викладене вище, заслуговує на увагу те*, які за своєю природою сприяють логічній послідовності викладу змісту наукової інформації. У мові ділових паперів є набір усталених прийменникових сполучень, покликаних обслуговувати адміністративно-виробничі ситуації, зокрема відіменні прийменники *по лінії, з боку, у разі, в напрямку, з метою, до уваги, у зв'язку з тим, з огляду на те, з приводу, до виконання*, а також власне прийменникові конструкції *у відповідь на..., на зміну..., до виконання* тощо.

Сфера вживання прийменників у професійному мовленні необмежена, але варто врахувати декілька застережень. Виражаючи смислові відношення між словами не самостійно, а спільно з відмінковими закінченнями іменника або займенника, він утворює прийменниково-відмінкову конструкцію. Складними випадками вживання прийменників, що призводять до помилок, є:

1) надмірне і невмотивоване вживання прийменника *по* як результат інтерферентного впливу російського мовлення (*робота по...*, *заходи по...*, *лікар по...*). Такі форми можна замінити рядом інших прийменникових і безприйменникових конструкцій;

2) неправильне використання прийменників, спричинене порушенням норм керування. Вони можуть бути зайвими (*вага досягає до 80 кг, не поступаються за рівнем*), або, навпаки, правильними будуть конструкції з прийменниками (*хворий грипом, згідно інструкції*);

3) буквальний переклад прийменникових конструкцій (*в 1991 році – 1991 року, у перший раз – уперше, вісім годин в день – вісім годин денно*);

4) порушення принципу милозвучності у вживанні прийменників (*в кожному відділі; є особливим з них; поруч з пацієнтом*).

Типові порушення у вживанні прийменників є результатом низького мовно-культурного рівня, недостатнього знання української мови. Наголошуємо, що при виборі прийменника чи прийменниково-відмінкової форми у професійному спілкуванні слід керуватися такими критеріями:

1) мовною традицією;

2) необхідністю підкреслити певний відтінок думки;

3) необхідністю надати тексту певного стилістичного забарвлення;

4) конкретним текстом (лексико-граматичними зв'язками окремих слів, що сполучаються).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда Катерина. Комунікативна роль прийменників у формуванні висловлювань різних стилів / К. Бурда // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 2003. – №4. – С. 85–90.

2. Мацюк Зоряна. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2007. – 352 с.

ПОНЯТТЯ ДОСТУПНОГО ЗМІСТУ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Методи інтерактивного вивчення іноземної мови без використання мови-медіатора чи мови, рідної для студента, останнім часом займають провідні позиції.

Одним із ключових понять у вивченні другої мови для студентів з і без труднощів навчання є поняття доступного змісту. Воно означає, що студенти повинні бути в змозі зрозуміти суть того, що було сказано або представлено їм. Це не означає, однак, що викладачі повинні використовувати тільки ті слова, які студенти розуміють. Адже справді, зміст може бути незрозумілим навіть тоді, коли студенти знають всі слова. Сучасний досвід доводить, що студенти вивчають нову мову краще, коли основний матеріал, що використовується в ролі навчального, трохи складніший, ніж той, який вони б могли легко зрозуміти. Іншими словами, студенти повинні зрозуміти трохи змісту, але знати не всі слова, які використовує викладач.

Поняття зрозумілості для студентів виходить за рамки лише вибору лексики і включає в себе фон і контекст викладу матеріалу, додаткові пояснення неясного змісту, а також використання сучасних ефективних методів, наприклад, мультимедіа. Використовуючи контекст або візуальні підказки, або роз'яснення, викладач додатково розширює знання студента. Якщо потрібно, вчитель повинен спробувати пояснити ідеї або концепції кілька разів, використовуючи невеликі зміни в термінології і прикладах. Коли зміст зрозумілий, студенти засвоюють більшість аспектів того, що потрібно для опанування навчальної програми.

Доступний зміст пов'язаний не тільки з розвитком мовлення чи граматичною складовою навчальних програм. Відповідний контекст має вирішальне значення. Наприклад, один із способів ефективного навчання, особливо слабких студентів, – спиратися на їхній досвід. Це зовсім не означає, що викладачі повинні бути експертами в молодіжних субкультурах, але

необхідну інформацію можна отримати, просто уважно слухаючи студентів.

Щоб полегшити розуміння студентами матеріалу, не можна забувати про відбір лексичного матеріалу, візуалізацію сказаного, час на висловлення їхніх власних думок та реплік. Важливо контролювати і обмежувати тривалість та кількість власних «лекцій».

Під час навчальних діалогів основну увагу слід звертати на точність змісту, а не граматичні правила. Визначення, обговорення і роз'яснення невідомих слів продемонструвало позитивний ефект на швидкості читання, точності та розумінні.

Доступний зміст передбачає інтерактивність. Викладачі повинні постійно залучати студентів, задаючи багато питань, і заохочувати їх висловити свої ідеї і думки. Одна із стратегій для мотивації студентів поділитися, це спитати про їхню мову, культуру, країну і досвід.

Студенти повинні мати якомога більше можливостей в класі, щоб використовувати усну мову і брати участь в когнітивно складних завданнях. Спільне навчання та репетиторство однокласників теж дають поштовх швидкому та значному розвитку мовлення.

Отже, поняття доступного змісту є чинником, який необхідно враховувати під час розробки сучасних університетських робочих програм та підходів до вивчення іноземної мови.

МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

*Винник В. М.
м. Тернопіль*

МЕДИЧНА ТЕМАТИКА У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ТА ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Серія романів про «Гаррі Поттера» («Harry Potter») британської письменниці Дж. К. Ролінг (Joanne Kathleen Rowling) є цікавим явищем сучасної дитячої та підліткової літератури. Бестселер все більше привертає увагу критиків, літературознавців, лінгвістів, оскільки став інтермедіальною моделлю, давши початок цілій субкультури.

Джоанн Мюррей Ролінг у поттеріані втілює проблеми, не притаманні дитячій літературі: бідність, самотність, зрада, підступність, егоїзм, бездуховність, війна, расова дискримінація, політична нестабільність, смерть, гуманність, прощення. Також письменниця в цікавій манері звертається до медичної тематики: довголіття, безсмертя, вічна молодість та краса.

У першій книзі «Гаррі Поттер і філософський камінь» простежуємо інтертекстуальне прочитання середньовічної легенди про філософський камінь. Це невідомий хімічний реактив, якому приписувались неймовірні властивості. Відповідно, він вважався панацеєю, еліксиром молодості та вічного життя. Згідно з текстом, камінь належить містеру Ніколасу Фламелью. Працюючи над твором, письменниця ознайомила із текстами лікарів та вчених, котрі жили у XV-XVI ст.

Учні Гогвортсу вивчають гербологію п'ять років, читають про властивості трав, каміння, готують зілля та проводять експерименти. Авторка використовує власні назви рослин, котрі мають застосування в медицині та фармакології (полин, борець, мандрагора, бізор) та вигадані, з дивовижними властивостями (кров єдиного рога, жовтогаряча редиска). У тексті твору є велика кількість заклять із лікувальними властивостями: ріст передніх зубів, повернення свідомості, зцілення ран та переломів. Цікаво,

що всі лікувальні речовини мають приналежність до певних класів, частина яких є забороненими у використанні.

Магічний світ епопеї існує за правилами та законами, котрі нагадують реалії сучасного нам світу. Чарівники мають свої медичні лікувальні заклади. Так, у останній книзі «Гаррі Поттер» Артур Візлі потрапляє до лікарні магічних хвороб і травм імені Святого Мунго. Діліс Дервент – цілителька закладу: лікує ноги чоловіка, котрий взяв зачакловані черевики брата. У лікарні є вказівники поверхів: Нещасні випадки, Ушкодження, завдані магічними істотами, магічні інфекції, Отруєння настоянками й рослинами, Наслідки від чарів, Аптека. Існують палати, на двері котрих накладають закляття-нетурбування, оскільки хворі потребують не лише лікування, але й відпочинку. Летейський еліксир доктора Летто – лікувальна мазь. Її назначала мадам Помфрі Ронові для ран, отриманих під час битви у Міністерстві магії. Простежуємо цікаве поєднання реальності та фантазії.

Недитяча проблема смерті втілена в образах Джеймса та Лілі Поттерів, Сіріуса, Волдеморта. Одна із легенд розповідає про смертельні реліквії. Хоча чоловік і скористався «воскресальним» каменем для оживлення коханої, проте їхнє життя щасливим не стало. Албус не раз пояснює Поттеру-молодшому, що воскресити його батьків неспроможна жодна магія. Мертві живі у наших спогадах і думках.

Автор у серії книг про хлопчика-чарівника звертається до традиційних тем. Поряд із цим цікавої інтерпретації набувають актуальні проблеми науки та медицини: життя, смерть, ліки-панацея, довголіття, безсмертя. Зазначимо, що медична тематика присутня у другорядних сюжетних лініях. Орієнтація на реалістичне відображення дійсності у творі дитячої літератури веде до зникнення тематичних табу.

**ДИДАКТИЧНА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНА ПОЕМА «ПРО
ВЛАСТИВОСТІ ТРАВ» ОДО ІЗ МЕНА: ТЕМАТИКА І
ПРОБЛЕМАТИКА**

Середньовічна література як новий, жанрово і тематично новий етап розвитку європейської літератури у той же час тісно та нерозривно пов'язана з античною. Заперечивши культурну традицію Античності (саме ту, яка породжена релігійною системою), християнське Середньовіччя успішно використовувало позаідеологічні здобутки – наукові, літературні тощо.

У цьому плані досить показовим є науковий трактат «Про властивості трав», який належить перу вченого, лікаря і поета Одо із Мена (XI ст.). Дидактична медико-біологічна поема, що була однією із найпопулярніших праць упродовж століть, вітчизняним фахівцям практично невідома. Можливо, однією із причин було зневажливе та іронічне потрактування цілого масиву середньовічної культури, породжене Відродженням та успішно засвоєне нігілістичним та атеїстичним етапом вітчизняної науки.

Варто зазначити, що науковий трактат «Про властивості трав» - чи не вперше в такому обсязі синтезована праця з середньовічної лікарської терапії, писана латиною, просто легко і доступно, а тому серйозно вплинула і на медичну практику, і на дидактичну поезію. Цьому не варто дивуватися, оскільки середньовічна література характеризується розмитістю жанрів, і серйозний науковець дбав про форму та мову викладу.

Про самого автора Одо із Мена (Мен-на-Луарі) майже нічого не відомо. Припускають, що він здобув світську медичну освіту в Турі, був дослідником і практикуючим лікарем. Упродовж тривалого часу він ототожнювався з античним авторитетом Емілієм Макром із Верони, оскільки сам Одо використовував псевдонім «Мацер Флорідус» (ще одна із традицій Середньовіччя, згідно з якою відшукувався античний авторитет, на якого посилялися чи якому навіть і приписували власні твори). Остаточне питання було вирішене у XIX ст. французьким дослідником Б. де Бальзаком, котрий ідентифікував особу автора

за існуючим набором альтернатив – рукописів та друкованих текстів.

Рукописи, які збереглися, мають назву «*Macer floridus de viribus herbarum*» і «*Denaturus herbarum*». Поема, як вже зазначалося, писана латинською мовою, гекзаметром, складається з 77-ми розділів, в яких описано 77 лікарських трав. Серед них – дикі трави, городні культури, рослини фармацевтичних садів і прянощі.

Майже кожен розділ починається словами: «як кажуть», «лікарі вважають», «думка вчених», «оповідають», причому, без вказівки на конкретного автора чи джерело. Тому є всі підстави стверджувати, що ця інформація не була секретною для сучасників, а – навпаки. Основні наукові джерела поеми: енциклопедичний твір Плінія Старшого «Природнича історія», «Про медичний матеріал» відомого фармаколога і знавця лікарських рослин Діоскорида (I ст. н. е.), трактат про цілющі властивості плодів та овочів Гаргілья Марциала (III ст. н. е.), компендіуми Орибазія та Палладія (IV- V ст. н. е.). Крім названих, Одо цитував ще більше 20 авторів. Твір дійшов до наших часів без передмови і заключної частини, то вступом до всієї поеми є її перший рядок:

Різні властивості трав я оспівать у поемі збираюсь

І з артемізії вважаю справедливим почати...

У першій частині поеми (1 – 65 розділи) автор оповідає про цілющі властивості артемізії, кропиви, рути, подорожника, пасльону, цикути та інших, останні розділи присвячені спеціям (алоє, перець, кмин, імбир, кориця тощо) – усього 77 трав з рекомендаціями стосовно застосування, але точних доз і пропорцій. Перелік рослин характеризується доступністю – з точки зору ціни та широкої розповсюдженості їх на просторах Європи.

Враховуючи ціни на послуги кваліфікованого спеціаліста тих часів, можемо не дивуватися популярності цього трактату, завдяки якому лікарські засоби та рекомендації були доступними для широкого загалу.

Не всі рекомендації Одо сучасна медицина приймає, проте його праця заслуговує не тільки на фіксацію як факту історії медицини, але серйозного і вдумливого прочитання.

МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Лікарське мистецтво повинно об'єднувати в собі різноманітні знання, що слугують благу людини, покращують її фізичний та емоційний стан, а тому медицина тісно пов'язана з літературою. В літературних творах різних часів ми відстежуємо глибоку зацікавленість майстрів художнього слова образом лікаря і мистецтвом лікування.

Говорячи про відображення медицини у творах вітчизняних письменників, не можна не торкнутись літературної творчості геніального українського кардіохірурга Миколи Михайловича Амосова, зокрема його твору «ППШ – 2266».

Ця мемуарно-белетристична повість виховує у майбутнього сучасного медика такі якості, як: любов до людини, людську гідність, витримку, гуманізм, відповідальність, рішучість.

«...Жахлива картина попереду. Понівечені тіла, кров, почорніла від вогню, залишки пов'язок та металевих шин. Сморід від горілого м'яса...» [1, с. 37].

Микола Михайлович, намагається не помічати трупи солдат, думає тільки про те, як надати допомогу тим пораненим, які лишились живими, як врятувати їм життя, бо нічого дорожчого за людське життя немає ні на землі, ні на небесах. «Закони військової хірургії: обсяг допомоги – від обставин». [1, с. 39].

В активному лікарському співчутті не останнє місце посідає вміння відволікати увагу хворого від його недуга. Таким шляхом можна зменшити хвилювання людини, яка страждає від болю, вселити надію на життя, якщо навіть зрозуміло, що людина приречена.

Так і Амосов на питання дівчини-розвідниці:

– Я помру, лікарю? Так?

Відповідає:

– Ні, що ти, дорогенька. Ні, ти будеш жити. [1, с. 179].

Хоча він знав, що їй лишилося жити декілька днів.

Медик повинен бути здатним на самопожертву: і вдень і вночі бути готовим прийти на допомогу.

«Вночі прибіг до перев'язувальної блідий хлопчик: – Дядечку, швидше! Кров тече... Поранений помирає...

Безсонич прокидається миттєво. ...Летить через багнюку, куди показує хлопчина.» [1, с.154]

Звернімо увагу на дієслово «летить». Так, летить, щоб врятувати, можливо, чийогось сина, чи брата, чи чоловіка, чи нареченого. Дійсно, скільком матерям, дружинам, дітям повернули синів, чоловіків, батьків турботливі руки **військових** хірургів.

Коли читаєш опис загибелі радянських солдат у повісті «ППШ – 2266», то приходиться чітко розуміння цінності людського життя, неоціненності такого витвору природи, як людина. Мимоволі з'являються думки про те, що будь-яка війна має антилюдський характер.

Не можна без сліз читати, як помирає від газової гангрени 24-річний червоноармієць Георгієв.

М. Амосов ставить перед собою питання: «Як зіставити «ціну» кінцівки і життя? Рано ампутуєш – каліка, спізнишся – покійник...» [1, с. 61]. Безперечно, хірургія – це відповідальність перед людиною, його рідними, світом.

Завдяки таким художнім творам, як повість М. Амосова «ППШ – 2266», сучасний читач дізнається багато цікавого про героїзм і мужність людей у білих халатах, а майбутні медичні працівники виховують у собі найкращі морально-етичні риси, якими повинен бути наділений справжній лікар.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов М.М. ППШ – 226: Повість. Записки військового хірурга – К. : Радянський письменник, 1975. – 188 с.
2. Назар П.С., Віленський Ю.Г., Грандо О.А. Основи медичної етики. – К. : Здоров'я, 2002. – 344 с.

УДК 82-3:165.742:61-051(477)

*Фоміна Л. В., Скорбач Т. В., Семашко А. А.,
Калініченко О. В., Кулікова І. І.
м. Харків*

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ГУМАНІСТІВ

У наш час розбудови незалежної України чільне місце посідає дослідження процесів, що розкривають глибину духовності нації. Зокрема, літератори збагачують мову, несуть українцям просвіту та знання, а лікарі докладають багато знань і зусиль для того, щоб покращити санітарно-гігієнічні умови життя, попередити хвороби, зберегти здоров'я людей. Медики не лише сумлінно виконують свій лікарський обов'язок, а й поєднують його з письменницькою працею, що проявляється в різних жанрах художньої літератури. Надбання письменників-медиків України включає прозу, поезію, драматургію, мемуаристику, гуморески та науково-популярну літературу. Письменники-лікарі урізноманітнили художні твори медичною проблематикою. Саме вони створили художній образ лікаря в сучасній літературі та присвятили свої книги професійній сфері, історії медицини та пацієнтам, яких вони цілювали словом.

Творчість Остапа Вишні за своїм значенням є унікальною. Він – гуморист і сатирик зі світовою славою, який захопив мільйони людей до читання української літератури. Письменник вважав, щоб «мати право з людини посміятися, покепкувати, треба любити людину більше, ніж самого себе» [6, с. 7]. Саме такою людиною, на наш погляд, був і він сам.

Обрати свій вірний шлях у житті – це найважливіша мета людини. Без мети неможливе майбутнє кожної цілеспрямованої людини.

Максим Рильський щиро згадував Павла Михайловича Губенка, наголошуючи, що «він світив, як сонце, до нього люди тяглись, як до сонця. Він умів і гриміти, як грім, і того голосу боялись усі плазуни й негідники» [9, с. 328]. Губенко закінчив Київську військово-фельдшерську школу. Після закінчення навчання аж до 1917 р. працював фельдшером у київській

залізничній лікарні, де його полюбили всі: і колеги, і пацієнти, які залюбки чекали його чергувань. У залізничних шпиталях лікувався особовий склад Української Галицької армії, Дієвої армії Української Народної Республіки. Губенко-лікар зробив швидку кар'єру. Він обіймав посаду начальника медично-санітарного управління Міністерства залізниць УНР.

Остап Вишня був комунікабельною людиною, умів поговорити з людьми, розвеселити смішними історіями, що їх тут же вигадував. А ще Остап Вишня – вірний друг і товариш. Його знайомі оповідають, що він рятував своїх товаришів матеріально й гумором у підвалах ЧК і в концтаборі на Печорі. Павло Губенко від природи був талановитою людиною. За фахом лікаря він працював майже десять років, та доля спрямувала його іншим шляхом, письменницьким. І в наш час усмішки письменника лікують і звеселяють душі людей.

Вагомий внесок у розвиток медицини й літератури зробив Степан Васильович Руданський – відомий український поет, перекладач античної літератури, професійний лікар. Микола Костомаров називав його «талановитою людиною». За ним також закріпилося ймення «поетолікар». Його одночасно цікавили професія лікаря й професія письменника, бо головною для нього залишалася увага до людини. Українці знають його дотепні співововки, захоплюються віршами та не всі знають про зв'язок Степана Васильовича з медициною.

Руданський у 1856 р. приїздить до Петербурга, вступає до Медико-хірургічної академії, що була осередком передової науки й культури. В академії в 1850-х рр. працювали Сергій Боткін, Іван Сеченов та інші молоді передові вчені, де підтримувався традиційний інтерес до літератури й мистецтва. Степан Руданський – обдарований стипендіат Петербурзької медично-хірургічної академії, лікар. Бідних він лікував безкоштовно, завжди був їхнім заступником, а також мужньо протистояв власній хворобі, вирізнявся сміливістю.

С. Руданський працював карантинним лікарем у Ялті в порту, обіймав посаду службового лікаря кримських маєтків князя С. М. Воронцова, де його дуже шанували. Він був справжнім гуманістом, адже зробив об'єктом своєї уваги душу людини (як письменник), здоров'я людини (як лікар).

Ім'я Юрія Івановича Липи відоме серед когорти українських письменників. Гуманність була визначальною рисою його творчості. Він поєднував лікарську діяльність з письменництвом. Навчався в Харківському університеті (1888 р.). Мешкаючи на Слобожанщині, захопився українськими державотворчими ідеями. Почав писати твори. Увесь час Іванові Липі вдавалося поєднувати лікарську діяльність з письменництвом. У 1902 р. були опубліковані його новели «Чорна жінка» та «Основи самотності». Друкувався в українських періодичних виданнях «Дім», «Народ», «Правда», «Буковина». Мешкав на Західній Україні у Винниках, де займався літературною працею, а на життя заробляв лікарською практикою.

Олександр Кіцера, подібно дбайливому лікарю, тримав руку на пульсі життя. Олександра Кіцера доля наділила лікарським і письменницьким талантом. Лікар, педагог, професор Львівського медичного університету імені Данила Галицького О. Кіцера – автор книги «Лицарі пера і скальпеля». Він написав низку нарисів-есе, присвячених лікарям-письменникам, від Євангеліста Луки до Миколи Амосова. Це Степан Руданський, Антон Чехов, Михайло Булгаков та ін.

Лікар – людина всіма поважна, бо вона дарує життя та здоров'я людям. Одним з таких, на наш погляд, є Микола Амосов – відомий учений і хірург, кібернетик. У своїх творах він розповідає про те, що таке хвороба, як протидіяти їй, про відмінний засіб від хвороб та старості, про тренування тіла та цікаві заняття для душі й розуму. Амосов писав: «Декілька скрізних тем цікавили мене зі студентських років. Хірургія була серед них головною, але не першою – доля поставила мене на неї перед війною. Але я чесно служив хворим більше піввіку, багато що зробив, написав, отримав увагу й нагороди» [2, с. 1].

Микола Михайлович Амосов, видатний спеціаліст із грудної хірургії, широко відомий за кордоном. В Україні його знають як відомого хірурга та автора багатьох творів про лікарів. Крім хірургії, Амосов приділяв увагу сучасним проблемам медичної, біологічної та психологічної кібернетики. Свою медичну практику він описав у таких книгах, як: «Думки і серце» (1964 р.), «Записки польового хірурга» (1975 р.), «Роздуми про здоров'я» (1977 р.), «Здоров'я і щастя дитини» (1979 р.), «Подолання

старості» (1996 р.), «Моя система здоров'я» (1997 р.), «Голоси часу» (1998 р.), «Роздуми» (2000 р.), «Енциклопедія Амосова» (2002 р.), «Мій світогляд» (2003 р.).

Амосов був Людиною з великої літери. У повісті «Думки і серце» Микола Амосов розповідає про медицину, розкриває сутність творчості хірурга, який оперує на серці. Він показує, як людина, яка йде невтовораними шляхами, шукає, сумнівається, помиляється, перемагає в боротьбі за найцінніше на землі – життя людини. Як ми бачимо, твори Амосова відображають психологічні особливості лікарської праці, що пов'язані з відповідальністю за життя людей.

Багато сучасних українських письменників присвятили свої твори «людям у білих халатах». І, мабуть, не випадково. Справа лікарів дуже складна, тому тільки сильна за духом людина може брати на себе відповідальність за чуже людське життя.

Книга Дмитерка Л. Д. «Крізь дні і ночі» присвячена нелегкій праці лікарів швидкої допомоги, що потребує від них особливої самовіддачі й жертвності. Головний герой твору – молодий лікар Андрій Ващенко, працівник швидкої допомоги, ентузіаст своєї справи, який віддає всього себе праці.

Роман Юрія Юрійовича Шовкопляса «Людина живе двічі» цікавить перш за все роздумами письменника про долю героїв-медиків, трактуванням їх професійного обов'язку та моральної відповідальності лікаря перед суспільством. Образ Сергія Антоновича Друзь, головного героя роману, приваблює нас колосальною працездатністю, безмежною самовідданістю своїй справі. Його м'якість і любов до людей приховані за зовнішньою сухістю та аскетизмом. Друзь під час операції здійснює професійний та людський подвиг: уперше в інституті оперує на серці, бо це був єдиний шанс урятувати хворого. Книга присвячена напруженій боротьбі лікарів за життя тяжкохворої людини. У творі багато роздумів про місце кожного в боротьбі за завтрашній день, про пошуки нових шляхів у науці, про людяність. «Здорову людину кожний міряє на свій аршин. А для хворої хіба ж особиста міра годиться?» – розмірковує автор роману.

Автор оповідань та новел Є. Товстуха – дипломований лікар-фітотерапевт з великим досвідом, людина, відома в усій Україні. У його оповіданнях та новелах ідеться про медичні будні

як самого автора, його колег, так і пацієнтів, що поспішають на допомогу хворим людям.

В Україні написано багато художніх і науково-популярних творів, де оспівується й возвеличується праця лікарів. Один з них – «Професор Буйко» Якова Баша. Який гуманізм, героїзм і разом з тим стриманість притаманні головному герою – професору Буйку! Хоч і доводилося оперувати йому без білого халата, що є символом чистоти, але самої чистоти він не втратив ні в мирний час, ні на війні. Він вилікував від ран і врятував від евакуації багатьох своїх земляків і підтримував у них віру й надію в перемогу, дарував їм душевне тепло. І помер із честю. Хіба не гідний цей образ для наслідування?!

У своїх творах Павло Юхимович Бейлін багато приділяв уваги образам лікарів, бо й сам був лікарем-хірургом. Зокрема, у повісті «Рік щастя» він пише: «Білий халат для лікаря – як дзеркало душі», а у творі «Поговори зі мною, лікарю» стверджує, що «справжній лікар – це насамперед людина, а вона повинна бути й розумною, і красивою, і доброю».

Лікар відповідає за долю хворих, за їх власне життя. Напевно, немає нічого більш почесного й благородного, як виборювати життя. Доказом цього є роман Юрія Михайловича Мушкетика «Крапля крові», де автор розповідає про медичних працівників. Головний герой твору – професор Прокіп Гордійович Холод, людина високої моралі та людяності. Оцінюючи своє життя, він розмірковує, що «мабуть, нікому б і на думку не спало просвічувати рентгенівським промінням його совість», бо чистий він перед людьми й Богом. Служіння людям, сердечне ставлення до них – для Холода навіть не норма поведінки, а глибока внутрішня потреба. Він лікував людей, а тому щастям для нього було відчуття того, що він урятував чиєсь життя.

І сьогодні гуманна професія лікаря захоплює сучасних письменників. Серед них й Ірен Роздобудько. Кожна її книжка – це частина життя самої письменниці. «Лікарняна повість» – це оптимістична історія про те, як почати цінувати найдорожчий Божий дар – здоров'я, як довіритись тим, хто робить свою справу. Серце стискається від співчуття й страху за головну героїню, у якій пізнаємо саму авторку. Оптимізм та самоіронія рятують письменницю в дуже небезпечних життєвих ситуаціях. «Лікарня –

це такий будинок, де змінюється життя» [10, с. 156]. Письменниця дуже широко, відверто поділилась із читачами тим, що може чекати в житті на кожного з нас, як почати життя заново.

Отже, письменники-гуманісти, які, поєднували лікарську працю з творчістю, зробили й роблять свій вагомий внесок у розвиток медицини та художньої літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов Н. М. Мысли и сердце : повесть / Н. М. Амосов. – Изд. 2-е. – Москва : Молодая гвардия, 1976. – 319 с. – (Эврика).
2. Амосов Н. М. Энциклопедия Амосова. Алгоритмы здоровья. Человек и общество / Н. М. Амосов. – Москва : ООО «Изд-во АСТ» ; Днепропетровск : Сталкер, 2002. – 464 с. : ил.
3. Дмитерко Л. Д. Кризь дні і ночі : роман / Л. Д. Дмитерко. – Київ : Рад. письменник, 1969. – 279 с.
4. Заблоцька К. В. Внесок медиків України в художню літературу ХХ століття / К. В. Заблоцька // Медицина в художніх образах. – Донецьк, 2003. – Вип. 2. – С. 300–313.
5. Лицарі пера і скальпеля : [нариси-есеї] / Упоряд. Олександр Кіцера. – Львів : [б.в.], 2011. – Вип. 1 : Лицарі пера і скальпеля. – 199 с. – (Музи з лікарським саквоюжем).
6. Маківчук Ф. Життя і творчість Остапа Вишні / Ф. Маківчук // Вишня Остап. Усмішки. Книга перша. – Київ : [б. в.], 1969. – С. 5–24.
7. Мушкетик Ю. Крапля крові : роман / Юрій Мушкетик. – Київ : Радянський письменник, 1965. – 244 с.
8. Панченко В. Ялтинський «поетолікар» : Кримські хроніки Степана Руданського [Електронний ресурс] / Володимир Панченко // День. – 2007. – 27 жовтня. Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/yaltinskiy-poetolika>.
9. Рильський М. Т. Статті про літературу / М. Т. Рильський. – Київ : Дніпро, 1980. – С. 327–330.
10. Роздобудько І. Все, що я хотіла сьогодні. Лікарняна повість / Ірен Роздобудько ; передм. Л. Ворониної. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 240 с.

Яременко Л. М.
м. Суми

**МОВА МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ НА СТОРІНКАХ
РОМАНУ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА
«ЗА ШИРМОЮ»**

У сучасному інформаційному просторі майбутній фахівець повинен вміти швидко орієнтуватися, сприймати актуальну необхідну інформацію, організувати свій комунікативний простір у межах своєї професійної діяльності. Одним із елементів комунікативної компетенції, що набувається у межах вивчення курсу «Української мови за професійним спрямуванням» є вміння читати, розуміти й усвідомлювати тексти (твори), пов'язані з обраною спеціальністю, сприймати досвід колег, вчитися культури висловлення думки, мовної майстерності.

Мова медичної практики в лексикон студентів-першокурсників повинна входити поступово, в тому числі через літературні твори визнаних майстрів українського слова, пов'язаних із медициною, зокрема уродженців рідного краю, виховуючи при цьому усвідомлення вибору майбутньої професії й місцевий патріотизм. Провідне місце в цьому ряду належить Б. Антоненку-Давидовичу, автору роману «За ширмою», чий життєвий шлях починався в передмісті Ромен, пізніше Охтирці (Сумської області), де за спогадами письменника, «... *серед охтирської вуличної дитвори почав вбирати в себе і українську мову, й любов до свого народу*».

Роман Б. Антоненка-Давидовича «За ширмою», опублікований окремою книжкою в 1963 р., викликав резонанс у літературних колах не тільки України, а й за кордоном – діаспорі (був перекладений англійською мовою Ю. Ткачем); присвячений життю і праці українських лікарів далеко від рідного краю. Для молодих читачів – майбутніх медиків, цікавою є проблематика твору – необхідність поєднання високого рівня медичної кваліфікації з духовним багатством, мовною культурою, уважним відповідальним ставленням до людини. Тому так детально змалював автор постать орис-доктора (*лікаря-росіянина по-узбецьки*) О. Постолювського та його роботу в докторхоні (*лікарні*).

Цей образ є правдивим, бо письменник відтворив свій досвід медичної практики під час ув'язнення (*фельдшер у Симблазі, Бамлазі*) та пізніше в узбецькій провінції (*Наманганська область*) в 40-их рр. минулого ст.

Отже, фахова діяльність головного героя зумовлює широке використання в тексті роману мови практичної медицини, зокрема термінології медико-біологічних, клінічних та фармацевтичних дисциплін. Саме цей аспект викликав наш науковий інтерес. До того ж мову свого героя Б. Антоненко-Давидович подав правильну, «*дещо пуритичну*» (В. Г. Дончик) [2, с.604], як повинен говорити справжній професіонал від медицини.

Мова медичного фаху у романі представлена на тільки назвами медичних закладів і установ, а й медичних спеціальностей – *акрихінізатор, боніфікатор, лікар-маріолог, онколог*; препаратів – *іхтіол, стрептоцид, акрихін*; хвороб, патологій – *пропасниця, дифтерія, ракова кахексія, дисфагія*; медичних станів – *радикальне специфічне лікування, раннє оперування, зондування*; частин людського тіла та органів – *лімфатичні залози, плідний міхур, стравохід* і т. ін.

Автор оперує як греко-латинською термінологією, так і питомою українською, причому співвідношення такої лексики відповідає стереотипним ситуаціям інтрапрофесійного спілкування – *аномалія, асфіксія, дисфагія, сепсис, туберкульозний лімфаденіт* тощо. Слід зазначити, що в окремих розділах твору насиченість медичною термінологією сягає понад 5%, що для художнього тексту доволі багато, але це не обтяжує сприйняття, а відтворює лікарське середовище. Професійно детально поданий у романі опис карциноми: «*Ракова пухлина росте, збільшується, – її клітини, ці мікрочелюсті-напасники, бурхливо множаться й ширяться . Мов хижаки ... І людське життя стає під страшну загрозу: кровотеча може перетнути його...*» [1].

Отже, підсумовуючи, слід наголосити, що роман Б. А.-Давидовича варто використовувати в системі підготовки майбутніх лікарів при вивченні термінології фаху у курсі «Української мови за професійним спрямуванням».

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори: У 2-х т. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 2: Роман. Сибірські новели. Повісті. Оповідання / Упоряд. : Я. Б. Тимошенко, Б. О. Тимошенко. – 624с.
2. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 1.: 1910 – 1930-ті рр. : Навч. посібник / За ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1993. – С.596 – 605.

ЗМІСТ

КУЛЬТУРА МОВИ. ЛІТЕРАТУРНА НОРМА. ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ. КОМУНІКАЦІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

*Ворона І. І., Саварин Т. В., Паласюк Г. Б., Прокоп І. А., Павлишин
Г. Я., Бобак М. І.*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....3

Заєць М.З., Заяць І.В.

ДОТРИМАННЯ МОВНОЇ НОРМИ У ПРОФЕСІЙНОМУ
СПІЛКУВАННІ.....5

Корильчук Н.І., Боцюк Н.Є., Творко В.М.

КОМУНІКАТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ.....6

Краснопольська Н.Л., Ярошевич І.А., Козловець І.І.

ОРФОЕПІЧНІ НОРМИ В КОНТЕКСТІ КРОСКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ.....8

Лісняк Н., Кумейко Т.

АСОЦІАЦІЙНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ
МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....12

Могильник А.І., Лелюк Я.О.

СУРЖИК В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....14

Собко Л. В.

ЛЕКСИЧНІ НОРМИ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ
МЕДИКА.....18

Шеремета Л.П.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.....20

Юкало В.Я.

УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА ПРОФЕСІЙНА МОВА ЯК ОСНОВА
ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЛІКАРЯ.....24

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
МОВИ. УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА В ДІАХРОНІЇ**

Бачинська Г. В.

ІМ'Я ВОЛОДИМИР У СОЦІОСФЕРІ МІСТА
ТЕРНОПОЛЯ.....26

Білик Я.С.

МОВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ НА ОСНОВІ
ПРИНЦИПІВ КОМУНІКАТИВНОСТІ.....28

*Бондаренко Ю.І., Сатурська Г.С., Денефіль О.В., Юр'їв К.Є.,
Пелих В.Є.*

МОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН.....31

Вербовецька О.С.

СОЦІОГРУПОВІ ПРИЗВИСЬКА (НА МАТЕРІАЛІ
АНТРОПОНІМІЇ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ) 32

Дідух В.Д., Рудяк Ю.А., Ладика Р.Б.

МОВНЕ ПИТАННЯ ТА ІВАН ПУЛЮЙ.....34

Мельник Т.П.

МЕДИЧНІ ІНТРОДУКТИВИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНІЙ
ПРАКТИЦІ 20-30 РР. ХХ СТОЛІТТЯ.....36

Мельничук О.М., Сілевич Л.І., Савчук Л.Д.

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ ТЕКСТІВ ДІЛОВИХ
ПАПЕРІВ.....38

Новіцька О.А.

НАРОДНА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ПНЕВМОНІЇ У
ГОВІРКАХ ПІДГАСЧЧИНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
ОБЛАСТІ.....42

Свистун Н.О.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ
СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ПІДРЯДНИМИ
НАСЛІДКОВИМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО
«ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО») 44

Тишковець М.П.

НАЗВИ КОНТАКТІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ У МОВНІЙ
ПРАКТИЦІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ВНЗ.....46

**ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
МОВИ. МОВНА НОРМА І МОВНА ПРАКТИКА.
ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ**

Боднарюк Л. Л.

ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ.....49

Зевако В.І.

МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ФОРМ МІСЦЕВОГО ВІДМІНКА
СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
.....50

Мисик О.А

ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»:
ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ 53

Левакіна Т. В.

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ
ПРИЙМЕННИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЙМЕННИКІВ
СОЦІАТИВНОСТІ) 55

Стефанишин К.Л.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ У
ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ.....58

Драч І.Д.

ПОНЯТТЯ ДОСТУПНОГО ЗМІСТУ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ.....60

МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Винник В.М.

МЕДИЧНА ТЕМАТИКА У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ТА
ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ 62

Гаврищак І.І.

ДИДАКТИЧНА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНА ПОЕМА «ПРО
ВЛАСТИВОСТІ ТРАВ» ОДО ІЗ МЕНА: ТЕМАТИКА І
ПРОБЛЕМАТИКА.....64

Кагатько Т.В.

МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....66

*Фоміна Л. В., Скорбач Т. В., Семашко А. А., Калініченко О. В.,
Кулікова І. І.*

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-
ГУМАНІСТІВ.....68

Яременко Л. М.

МОВА МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ НА СТОРІНКАХ РОМАНУ
Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА «ЗА ШИРМОЮ» 74

Наукове видання

Збірник наукових праць

Відповідальність за фактичні помилки несуть автори.

Усі права застережено.

Посилання при використанні матеріалів збірника обов'язкові

Ум. друк. арк. 4,65   Обл. вид. арк. 4,5

Тираж 50 прим Зам. № 161

Видавець і виготівник

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет

імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»,

Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавничої справи

ДК №2215 від 16.06.2005 р.